

Reasons for Retraction of Iranian Articles: A Systematic Review

Amirhosein Rajabzadeh Assarha¹ | Sepideh Fahimifar² | Nader Naghshineh³

1. Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: arasarha@ut.ac.ir
2. Corresponding author, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: sfahimifar@ut.ac.ir
3. Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: nnaghsh@ut.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 18 June 2023

Received in revised form 30

July 2023

Accepted 10 September 2023

Published online 30 September

2023

Keywords:

Plagiarism

Retraction

Iran

University

Research Integrity

ABSTRACT

Objective: This study aims to explore the reasons of the retraction of Iranian researchers' articles in scientific journals.

Methods: To do this, we set a systematic review. The research population includes all articles that, in some way, have addressed the reasons for the retraction of Iranian researchers' articles in international journals and publications. The most important global and Iranian scientific databases were searched for this purpose.

Results: Ultimately, out of 559 initially identified articles, through title and abstract review, removal of duplicates, and precise text reading, 19 relevant articles were selected. Additionally, the reasons provided by the RetractionWatch database (<https://retractionwatch.com>) regarding the retraction of Iranian articles, were processed, recorded, and compared with the results of the systematic review. The research findings indicated that the most significant reasons for retraction of international articles of Iranian researchers (in no particular order) are: 1. plagiarism, 2. duplicate publication, 3. peer-review issues, 4. authorship disputes, and 5. data issues and errors.

Conclusions: Given the sensitivity of research matters and the topic of research misconduct, policymakers in the research domain as well as officials from ministries, organizations, and universities can utilize the findings of this study to strengthen research ethics and prevent various forms of research misconduct. Considering the aforementioned reasons, it seems that education, attention to the topic of research integrity, precise oversight, and the use of technologies such as similarity detection and research management softwares are the most vital strategies in this regard. Moreover, it would be recommended that research experts held the sessions related to research misbehavior.

Cite this article: Rajabzadeh Assarha, A., Fahimifar, S., & Naghshineh, N. (2023). Reasons of Iranian researchers' articles retractions: A systematic review. *Academic Librarianship and Information Research*, 57 (3), 73-94. <http://doi.org/10.22059/jlib.2024.367495.1714>

دلایل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها: مرور نظام‌مند

امیرحسین رجب‌زاده عصارها^۱ | سپیده فهیمی‌پور^۲ | نادر نقشینه^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: arasarha@ut.ac.ir
۲. نویسنده مسئول، استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: sfahimifar@ut.ac.ir
۳. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: nnaghsh@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: هدف این پژوهش، کشف دلایل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها در مجلات علمی بر اساس مرور نظام‌مند متون است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۳/۲۸	روش پژوهش: پژوهش حاضر، به روش مرور نظام‌مند متون انجام شده است و در زمره پژوهش‌های توصیفی است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مقالاتی است که به دلایل سلب اعتبار آثار پژوهشگران ایرانی در مجلات و انتشارات بین‌المللی پرداخته‌اند. مهمترین پایگاه‌های علمی جهان و ایران برای این موضوع مورد جستجو قرار گرفتند.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۵/۸	یافته‌ها: در نهایت از ۵۵۹ مقاله بازبایی شده با مطالعه عنوان و چکیده، حذف تکراری‌ها و سرآخر مطالعه دقیق متون، ۱۹ مقاله مرتبط انتخاب شد. به علاوه، دلایلی که پایگاه ریتراکشن‌واچ درباره دلیل سلب اعتبار آثار ایرانیان درج کرده پردازش و جهت مقایسه با نتایج مرور نظام‌مند ثبت و ضبط شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مهمترین دلایل سلب اعتبار مقالات بین‌المللی پژوهشگران ایرانی (بدون در نظر گرفتن ترتیب) عبارتند از: ۱. سرقت علمی، ۲. انتشار دوباره، ۳. مشکلات داوری، ۴. مشکلات نویسندگی و ۵. مشکلات داده‌ای و خطاها.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۱۹	نتیجه‌گیری: با توجه به حساسیت امر پژوهش و مقوله تخلفات پژوهشی، سیاستگذاران حوزه پژوهش و مسئولان وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و دانشگاه‌ها می‌توانند از یافته‌های این پژوهش جهت تقویت اخلاق پژوهش و به منظور پیشگیری از وقوع انواع تخلفات پژوهشی در محیط دانشگاه‌ها استفاده کنند. با توجه به دلایل ذکر شده، به نظر می‌رسد که آموزش، توجه به موضوع و نظارت دقیق و البته استفاده از فناوری‌های مشابهت‌یابی، ایجاد محیط اخلاق‌مدار و جو سازمانی اخلاقی و مدیریت متون پژوهشی در این زمینه مهمترین راهکارها باشند.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۷/۸	کلیدواژه‌ها: سلب اعتبار مقالات، اخلاق پژوهش، دانشگاه، ایران، سرقت علمی.

استناد: رجب‌زاده عصارها، امیرحسین؛ فهیمی‌پور، سپیده، و نقشینه، نادر (۱۴۰۲). دلایل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها: مرور نظام‌مند. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی*

دانشگاهی، ۵۷ (۳)، ۷۳-۹۴. <http://doi.org/10.22059/jlib.2024.367495.1714>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تهران.

مقدمه

پس از اعمال سیاست گسترش فضای آموزش عالی و افزایش قابل توجه شمار دانشجویان و پژوهشگران در ایران، در دانشگاه‌های مختلف اعم از دانشگاه‌های تحت نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد، دانشگاه پیام‌نور و دانشگاه علمی-کاربردی، افزایش ملموس و حتی چشم‌گیر تولیدات علمی به زبان فارسی و انگلیسی در داخل و خارج کشور رخ داده است و ایران به یکی از کشورهای پیشرو در سرعت افزایش نرخ رشد انتشارات تبدیل شده است. براساس گزارش ساده^۱ و دیگران (۲۰۱۹) طی ۲۱ سال (از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۸)، سهم ایران در تولید خروجی‌های علمی جهان، ۲۶۰ برابر شده و از ۰/۰۱ درصد، به ۲/۶ درصد رسیده است. این پیشرفت از جهات مختلف با حاشیه‌های تأمل‌برانگیزی درباره کیفیت آثار تولیدشده و پژوهشگران ایرانی (ساده و دیگران، ۲۰۱۹؛ جمالی مهموئی و دیگران، ۱۳۹۶؛ اصنافی و دیگران، ۱۳۹۶) و همین‌طور حاشیه‌هایی از جنس وقوع انواع کزرفتاری پژوهشی همراه بوده است (استون^۲، ۲۰۱۶؛ کالوی^۳، ۲۰۱۶). وقوع گاه و بی‌گاه نمونه‌های مختلف سرقت علمی و کزرفتاری پژوهشی در محیط دانشگاهی و آثار علمی تولید شده، دغدغه قابل کتمان نیست و می‌توان از آن به عنوان یک آسیب مهم در دانشگاه‌های کشور نام برد (بابایی و نژادقنبر، ۲۰۱۷؛ محمدحسین پور و دیگران، ۱۳۹۶؛ ذاکر صالحی، ۱۳۸۹).

با توجه به بحث‌های گسترده و پردامنه‌ای که درباره حجم ارتکاب کزرفتاری‌های پژوهشی، شدت آن، تمرکز رسانه‌ای بر آن، وجوه رشد علمی، کیفیت رشد علمی، خروجی‌های مورد استفاده صنعت و جامعه و نظیر این‌ها در محیط دانشگاهی کشور وجود دارد (ساده و دیگران، ۲۰۱۹؛ استون، ۲۰۱۶؛ کالوی، ۲۰۱۶؛ جمالی مهموئی و دیگران، ۱۳۹۶؛ اصنافی و دیگران، ۱۳۹۶)، وقوع انواع کزرفتاری پژوهشی و سرقت علمی (محتواری) می‌تواند هم به حیثیت و شرافت دانشگاه که طلایه‌دار تولید علم در کشور است خدشه وارد کند و هم کاربردی بودن، کارآمدی و قابل اتکا بودن این تولیدات را در عرصه عمل، صنعت و جامعه زیر سؤال ببرد.

یکی از مهمترین نشانه‌های وقوع تخلفات پژوهشی، بازپس‌گیری یا سلب اعتبار^۴ مقالات از سوی مجلات و ناشران است. سلب اعتبار مقالات به دلایل گوناگونی رخ می‌دهد. مهمترین دلایل سلب اعتبار مقالات، وقوع تخلفات پژوهشی و یا اشتباهات علمی است (عباسیان و رجب‌زاده عصارها، ۱۳۹۵). سلب اعتبار اتفاقی ناخوشایند است و باعث سلب اطمینان از پژوهش‌های دانشگاهی می‌شود و در درجه اول به حسن شهرت مجلات آسیب می‌رساند (مرادی، جنوی و کاظمی، ۱۳۹۶). به علاوه، زیان و خطر مقالات سلب اعتبار شده، در طول زمان ادامه خواهد داشت زیرا مشخص شده همچنان بعد از سلب اعتبار هم به این مقالات استناد می‌شود (جنوی و مرادی، ۱۳۹۷؛ استوال و دیگران، ۲۰۱۹). در پژوهش‌هایی که بر روی سلب اعتبار مقالات علمی دنیا صورت گرفته، مشخص شده که ایران یکی از کشورهایی است که بیشترین میزان سلب اعتبار مقالات را داشته است (مرادی، جنوی و کاظمی، ۱۳۹۶؛ قربی^۵ و دیگران، ۲۰۲۱؛ پورحسینقلی^۶ و دیگران، ۲۰۲۱). به دنبال وقوع چندباره سلب اعتبار، فهرست‌های سیاهی در مجلات علمی حاوی نام نویسندگانی که آثارشان سلب اعتبار شده تشکیل شده است. به علاوه کشورهایی مثل ایران که در جدول‌های آثار سلب اعتبار شده دارای آثاری بیشتری هستند، در کانون توجه قرار گرفته‌اند و حتی خود ایرانی بودن نویسندگان، می‌تواند به عنوان عاملی برای پذیرفته نشدن مقالات برای انتشار در مجلات علمی در نظر گرفته شود. در نتیجه دانشگاه‌های ایرانی با هر سلب اعتبار بیشتر در انزوا قرار می‌گیرند و هرچه اتفاقاتی نظیر سلب اعتبار مقالات در ایران بیشتر رخ بدهد، ارتباطات علمی و دانشگاهی ایران بیشتر تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد و کاهش تعاملات و ارتباطات با محافل علمی بین‌المللی از تبعات منفی آن خواهد بود. کشورها به طور روزافزون نسبت به موضوع سلب اعتبار حساسیت بیشتری

1. Sade
2. Stone
3. Callaway
4. Retraction
5. Ghorbi
6. Pourhoseingholi

نشان می‌دهند و سازمان‌های بین‌المللی در حوزه علم، ناشرها، مجلات و دانشگاه‌ها برای پیشگیری از وقوع این اتفاق در حیطه مسئولیت خود، برنامه‌ریزی و اقدامات مهمی را در راستای تقویت اخلاق پژوهش انجام می‌دهند. به علاوه، استفاده از فناوری، پی‌گیری و ردگیری آثار سلب اعتباری را تسهیل کرده است. برای مثال، پایگاه ریتراکشن‌واچ^۱ به عنوان دیده‌بانی برای رصد مقالات سلب اعتباری عمل می‌کند. این پایگاه در سال ۲۰۱۰ به همت ایوان اروانسکی^۲ و آدام مارکوس^۳ که خبرنگاران حوزه علم بودند و با حمایت مرکز سلامت دانشگاهی امریکا^۴، با هدف افزایش شفافیت در فرایند سلب اعتبار آثار و ایجاد آگاهی در جامعه علمی تاسیس شد و سعی کرده چشم بینایی باشد بر مقالاتی که سلب اعتبار می‌شوند و اطلاعات هر مقاله سلب اعتبار شده را تا حد ممکن ثبت و ضبط می‌کند (دیدیر و گاسپر کارترون^۵، ۲۰۱۸). پایگاه ریتراکشن‌واچ در حال حاضر ابزار معتبری برای رصد مقالات سلب اعتبار شده و کسب اطلاع از آنها در سطح جهانی بشمار می‌رود. مقالات ایرانی سلب اعتبار شده در این پایگاه بیش از پیش، قابل رؤیت و ردگیری هستند.

برای حل مشکل تخلفات پژوهشی، یکی از مهمترین قدم‌ها، شناخت نوع تخلفاتی است که در حال رخ دادن هستند. به‌همین منظور، شناسایی انواع تخلفاتی که پژوهشگران ایرانی، خواسته یا ناخواسته، در پژوهش‌های خود انجام داده‌اند از اهمیت بالایی برای برنامه‌ریزی به منظور جلوگیری از وقوع مجدد این تخلفات برخوردار است. پورنقی (۱۳۹۶) با مرور نظام‌مند انواع تخلفات پژوهشی در کشورهای مختلف، نشان داد که کشورهای توسعه یافته در مقایسه با کشورهای در حال توسعه از لحاظ نوع تخلف‌هایی که در حوزه پژوهش دارند، تفاوت‌های قابل توجهی دارند و حتی کشور با کشور در این زمینه متفاوت است. به‌همین منوال، در رابطه با حوزه‌های پژوهشی مختلف با تخلفات متفاوتی رو به‌رو می‌شویم (مرادی، جنوی و کاظمی، ۱۳۹۶). در نتیجه، برای اقدامات عملی‌تر، می‌توانیم تخلفات یک حوزه، یک کشور یا حتی یک مؤسسه را به طور جداگانه مورد بررسی قرار دهیم. بنابراین نسخه‌ای که برای مبارزه با تخلفات پژوهشی در هر کشور پیچیده می‌شود، می‌تواند کاملاً متفاوت از دیگر کشورها باشد. با توجه به اهمیت روزافزون موضوع سلب اعتبار مقالات در کشور و نیاز به فهم دلایل سلب اعتبار پژوهش‌های نویسندگان ایرانی، در این پژوهش، با انجام مرور نظام‌مند متون، دلایل اصلی سلب اعتبار مقالات پژوهشگران ایرانی مورد بررسی و واکاوی قرار می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

توجه به سلب اعتبار آثار پژوهشی و مقالات به عنوان یک روند پژوهشی روز به روز بیشتر می‌شود. پژوهش بر روی سلب اعتبار مقالات، گزارش‌های مختلفی را فراهم می‌کند. این که چقدر زمان برده که مقالات سلب اعتبار بشوند، اینکه بعد از سلب اعتبار مقالات هنوز به آنها استناد می‌شود یا چقدر استناد می‌شود، اینکه سلب اعتبار در طول زمان چقدر رشد یا کاهش داشته است، اینکه سلب اعتبار مقالات در حوزه‌های خاصی از دانش بشری چگونه است و اینکه در یک منطقه جغرافیایی مثلاً یک کشور، الگوهای سلب اعتبار چگونه است و چندین گزارش دیگر که برای مخاطبان اطلاعات و دیدگاه‌هایی درباره روند سلب اعتبار مقالات فراهم می‌سازد؛ اما درباره دلایل سلب اعتبار مقالات دو روند پژوهشی قابل تشخیص است:

در یک نوع از پژوهش‌ها که غالب هم هست، دلایل سلب اعتبار مقالات در حوزه‌ای خاص از دانش مورد توجه پژوهشگران بوده است. مثلاً نوگیرا^۶ و دیگران (۲۰۱۷) گزارش کرده‌اند که در حوزه دندانپزشکی، بیشترین دلیل سلب اعتبار مقالات، انتشار دوباره بوده است. یا استریکر و گونتر^۷ (۲۰۱۹) دریافتند که در هر ۱۰۰۰۰ مقاله در حوزه روانپزشکی، ۰.۸۲ مقاله به دلیل کژرفتاری علمی^۸ سلب اعتبار می‌شوند؛ یا در حوزه ارتوپدی، رای و ساباروال^۱ (۲۰۱۷) نشان دادند که دلیل سلب اعتبار ۳۰ درصد از مقالات، مربوط به سرقت علمی^۲ بوده است.

1. Retractionwatch.com
2. Ivan Oransky
3. Adam Marcus
4. Center for Research Integrity
5. Didier & Guaspere-Cartron
6. Nogueira
7. Stricker and Günther
8. Scientific Misconduct

در نوع دوم پژوهش‌ها، همان‌طور که در این پژوهش به دنبال آن هستیم، دلایل سلب اعتبار مقالات در یک منطقه جغرافیایی و یا یک کشور مورد بررسی قرار گرفته‌اند. شمار این پژوهش‌ها کمتر است.

کوچیگیت و آکیول^۳ (۲۰۲۲) در بررسی خود بر روی مقالات سلب اعتباری کشور ترکیه در حوزه زیست‌پزشکی در پایگاه پابمد، گزارش کردند که سرقت علمی (۲۲ درصد)، انتشار دوباره^۴ (۲۱ درصد) و خطا (۱۷ درصد) دلایل اصلی سلب اعتبار این آثار هستند.

الانگو^۵ (۲۰۲۱) پایگاه پابمد را برای بررسی مقالات سلب اعتبار شده هندی‌ها در حوزه زیست‌پزشکی مورد بررسی قرار داد. مقاله سلب اعتبار شده پیدا کرد و بیشترین دلیل سلب اعتبار آنها را سرقت علمی و داده‌سازی^۶ (داده‌های تقلبی) گزارش کرد. نکته قابل ذکر دیگرش این بود که مقالاتی که حمایت مالی داشتند بیشتر به دلیل داده‌سازی و مقالاتی که حمایت مالی نداشتند بیشتر به دلیل سرقت علمی سلب اعتبار شده بودند. الانگو و دیگران (۲۰۱۹) پیشتر با بررسی پژوهش‌های هندی سلب اعتبار شده در پایگاه اسکوپوس گزارش کرده بودند که بیشترین دلایل سلب اعتبار این آثار، سرقت علمی (شامل سرقت علمی از خود) است.

دال-ره^۷ (۲۰۲۰) با بررسی ۲۱۷ مقاله سلب اعتبار شده اسپانیایی‌ها در حوزه زیست‌پزشکی در پایگاه ریتراکشن‌واچ، گزارش کرد که بیشترین دلایل سلب اعتبار این آثار به ترتیب انتشار دوباره^۸ ۳۵٪، غیر قابل اعتماد بودن^۹ ۲۳٪، بررسی‌های بیشتر^{۱۰} ۲۳٪، خطا ۱۹٪، داده‌سازی/تحریف^{۱۱} ۱۶٪ و مشکلات نویسندگی^{۱۲} ۱۵٪ هستند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، دسته‌بندی‌هایی که دال-ره در گزارش از آن استفاده کرده دسته‌بندی متفاوتی است. شاید بتوان گفت این نوع دسته‌بندی مثلاً «غیر قابل اعتماد بودن» و «بررسی‌های بیشتر» به استفاده از دسته‌بندی انجام‌شده در پایگاه ریتراکشن‌واچ مربوط می‌شود.

استاوال و دیگران^{۱۳} (۲۰۱۹) دلایل سلب اعتبار مقالات برزیلی‌ها را در حوزه علوم پزشکی با بررسی نظام‌مند پایگاه‌های وب اف ساینس، ریتراکشن‌واچ، گوگل اسکالر و کتابخانه دیجیتالی Saude مورد واکاوی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که ۶۰ درصد مقالات برزیلی‌ها به دلیل سرقت علمی سلب اعتبار شده‌اند. آنها متوجه شدند که بیش از ۶۰ درصد مقالات سلب اعتبار شده همچنان مورد استناد مقالات دیگر قرار می‌گیرند. آنها در پایان اشاره کردند که با اینکه سلب اعتبار می‌تواند به دلیل خطاهای صادقانه هم صورت بگیرد؛ اما مقالات سلب اعتباری برزیلی‌ها عمدتاً در زمره کژرفتاری پژوهشی بودند و تأکید کردند باید برای برطرف کردن این مشکل برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های دقیق صورت گیرد.

گلاسنوویچ، کراژنا و پتراک^{۱۴} (۲۰۱۹) در پژوهش خود بر روی آثار سلب اعتباری نویسندگان کروات، سرقت علمی و انتشار دوباره (چندگانه) را متداول‌ترین دلایل سلب اعتبار گزارش کردند. آنها دریافتند که اگرچه درصد مقالات سلب اعتباری کرواسی بسیار اندک است (حدود ۰.۰۰۰۱۶ درصد)؛ اما در مقایسه با کشورهای اروپایی نزدیک به کرواسی از لحاظ درصد بودجه پژوهشی (یعنی بلغارستان، لیتوانی و اسلوواکی) این میزان بیشتر است. کل مقالاتی که سلب اعتبار شده بودند، ۱۷ مقاله بودند و از این تعداد ۴۱ درصد به دلیل انتشار دوباره (هم‌پوشان) و ۲۹ درصد به دلیل سرقت علمی سلب اعتبار شده بودند.

لی و ژانگ^{۱۵} (۲۰۱۸) آثار سلب اعتبار شده چینی‌ها را در بازه زمانی ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۶ در پایگاه وب آو ساینس مورد بررسی قرار دادند و گزارش کردند که متداول‌ترین دلیل سلب اعتبار این آثار (بدون مشخص کردن میزان و درصد دقیق)، سرقت علمی،

1. Rai and Sabharwal
2. Plagiarism
3. Kocyigit and Akyol
4. Duplication
5. Elango
6. Fake Data
7. Dal-Ré and Ayuso
8. Duplication
9. Unriability
10. Investigation
11. Falsification or fabrication
12. Authorship
13. Stavale et al.
14. Glasnović, Krajna and Petrak
15. Lei and Zhang

فریبکاری در داده‌ها^۱ و مشکلات داوری هستند. مشخص نشدن میزان دقیق هر دسته می‌تواند از یک سو نشانه محاسبه‌ناپذیری دقیق این دسته‌ها و و از سوی دیگر، به دلیل جلوگیری از جلب توجه و بروز حساسیت‌های مدیریتی به موضوع باشد. اسپورا، نورهداواتی و آبریزا^۲ (۲۰۱۸) در پژوهش خود مقاله‌های سلب اعتبار شده کشور مالزی را مورد بررسی قرار دادند و با جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی وب‌آوساینس و اسکوپوس ۱۲۵ مقاله سلب اعتبار شده بین سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۷ پیدا کردند (۳۳ مقاله مجلات و ۹۲ مقاله همایشی). مهم‌ترین دلیل سلب اعتبار مقاله‌های همایشی، تحت عبارت کلی «تخطی از اصول انتشار»^۳ گزارش شده بود. این گزارش بسیار کلی است و اطلاعات خاصی به دست نمی‌دهد زیرا بسیاری از دلایل در این دسته می‌گنجد؛ اما دلایل سلب اعتبار مقاله‌های مربوط به مجلات بیشتر نشر تکراری (۳۶ درصد)، سرقت علمی (۱۸ درصد)، مشکلات فرایند داوری^۴ (۱۲ درصد) و خودسرقتی (۱۲ درصد) بود.

الگوی متفاوتی از دلایل سلب اعتبار را در متون پزشکی کره جنوبی شاهد هستیم. ها، کیم و چو^۵ (۲۰۱۶) با مطالعه بر روی مقالاتی که در پایگاه‌های داخلی کشور کره جنوبی، سلب اعتبار شده بودند، گزارش کردند که بیشترین دلیل سلب اعتبار مقالات کره‌ای، انتشار دوباره (۵۷ درصد) بوده است. دلایل بعدی، سرقت علمی با ۸ درصد، اشتباه علمی^۶ با ۵ درصد و مشکلات نویسندگی با ۳ درصد گزارش شدند. البته ۵ درصد هم به سایر دلایل سلب اعتبار شدند. قابل ذکر است که دلیل بیش از ۲۰ درصد سلب اعتبارها هم نامشخص گزارش شد. با توجه به اینکه درصد بسیار بالایی از سلب اعتبارها در این گزارش، مربوط به انتشار دوباره است و تنها ۸ درصد مربوط به سرقت علمی است، می‌شود گفت در بین پیشینه‌ها، این گزارش خاصی است و در عین حال، نمی‌توان دقیق مشخص کرد که این خاص بودن، به نوع پایگاه‌های داخلی کشور کره برمی‌گردد یا به نوع خاص کژرفتاری‌هایی که در این کشور انجام می‌شود و باعث سلب اعتبار مقالاتشان شده است.

بنابراین داده‌ها، مقالات کشورها (البته با اختلاف در میزان و درصدها) بیشتر از هر نوع دیگری از کژرفتاری پژوهشی، به دلیل وقوع سرقت علمی یا انتشار دوباره سلب اعتبار شده‌اند و دلایلی مثل مشکلات نویسندگی و مشکلات داوری و اشتباهات، سهم کمتری دارند و بسته به کشورها متفاوت هستند.

در بین پیشینه‌های یادشده، تنها استاوال و دیگران (۲۰۱۹) در برزیل برای دستیابی به اطلاعات مقالات سلب اعتبار شده یک کشور، مرور نظام‌مند ترتیب دادند. البته غیر از دلایل سلب اعتبار، اطلاعات مختلفی مانند حوزه‌های موضوعی، شمارش و آمار و ... در این پژوهش گردآوری شده است؛ اما این پژوهش محدود به حوزه کلی پزشکی است.

ما در این پژوهش به سراغ سلب اعتبار در بین پژوهشگرانی با وابستگی سازمانی به دانشگاه‌ها و مؤسسات ایرانی رفته‌ایم و سعی داریم متون مختلفی که درباره سلب اعتبار آثار نویسندگان و پژوهشگران ایرانی به رشته تحریر درآمده‌اند با استفاده از مرور نظام‌مند گردآوری و از آنها اطلاعات مربوط به انواع تخلفات پژوهشی ایرانی‌ها که باعث سلب اعتبار مقالاتشان در محافل بین‌المللی شده استخراج و تحلیل کنیم.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی است که به روش مرور نظام‌مند انجام شده است. از لحاظ هدف جزو مطالعات کاربردی به شمار می‌رود. مرور نظام‌مند، جستجوی پژوهشگر است برای دسترسی به منابع مختلف در پایگاه‌های اطلاعاتی درباره یک موضوع مشخص به گونه‌ای که تمامی مراحل جستجو و دسترسی به منابع به طور دقیق و نظام‌مند ثبت و ضبط می‌شود و در آینده قابل پی‌گیری و تکرار است. مرور نظام‌مند طبق استاندارد کوکران در هشت مرحله انجام شد: ۱. انتخاب موضوع، ۲. معیارهای ورود و خروج، ۳. تعیین استراتژی جستجو، ۴. تعیین مکان مطالعه، ۵. انتخاب مطالعات، ۶. ارزیابی کیفیت، ۷. استخراج داده‌ها و ۸. تحلیل و ارائه نتایج. به منظور مرور نظام‌مند مطالعاتی که به بررسی دلایل سلب اعتبار مقاله‌هایی با وابستگی کشوری به ایران

1. Data fraud
2. Aspura, Noorhidawati and Abrizah
3. Violation of publication principle
4. Compromised peer review process
5. Huh, Kim and Cho
6. Scinetific Error

پرداخته بودند، پایگاه‌های وب آو ساینس^۱، اسکوپوس^۲، پروکوئست^۳، امرالد^۴، دواج^۵، گوگل اسکالر^۶، سمینتیک اسکالر^۷، آکادمیا^۸ و ریسرچ‌گیت^۹ و همین‌طور در پایگاه‌های فارسی‌زبان مانند نورمگز، مگیران، کتابخانه دیجیتال دانشگاه تهران، پایگاه مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، سیویلیکا، گنج (ایراندک) و پایگاه جامع علوم انسانی (انسانی‌دات‌آر) بررسی شدند. برای پرداختن به تخلفات پژوهشی ایرانی‌ها، ابتدا در میان متونی که با موضوع سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها منتشر شده‌اند، آن دسته از متون که به طور مشخص به انواع تخلفات پژوهشگران ایرانی و دلایل سلب اعتبار آثارشان پرداخته بودند، مورد بازبینی قرار گرفتند. تعداد متونی که به طور دقیق به این موضوع پرداخته باشد، بسیار اندک بود. به ویژه که موضوع سلب اعتبار مقالات با ابعاد مختلف آن، موضوعی است که در ده سال اخیر توجه پژوهشگران زیادی را به خود جلب کرده است. پراکندگی این موضوع تا جایی است که حتی پایگاه وب آو ساینس، تا همین سال‌های اخیر با اصطلاحاتی مانند بیانیه اشتباه، نامه اشتباه، نامه تقلب، نامه سردبیر درباره اشتباه و چندین اصطلاح رایج دیگر این نوع انتشارات را دسته‌بندی می‌کرد؛ اما با مشاهده پراکندگی اصطلاحات درباره متون سلب اعتبار شده، اصطلاح کلی «سلب اعتبار» یا «Retraction» به عنوان چتری برای جایدهی تمامی موضوعات و اصطلاحات مربوط، به تازگی در سال ۲۰۱۸ در این پایگاه به کار برده شده و این دسته از متون را ذیل آن دسته‌بندی کرده است (ژو و هو، ۲۰۲۳).

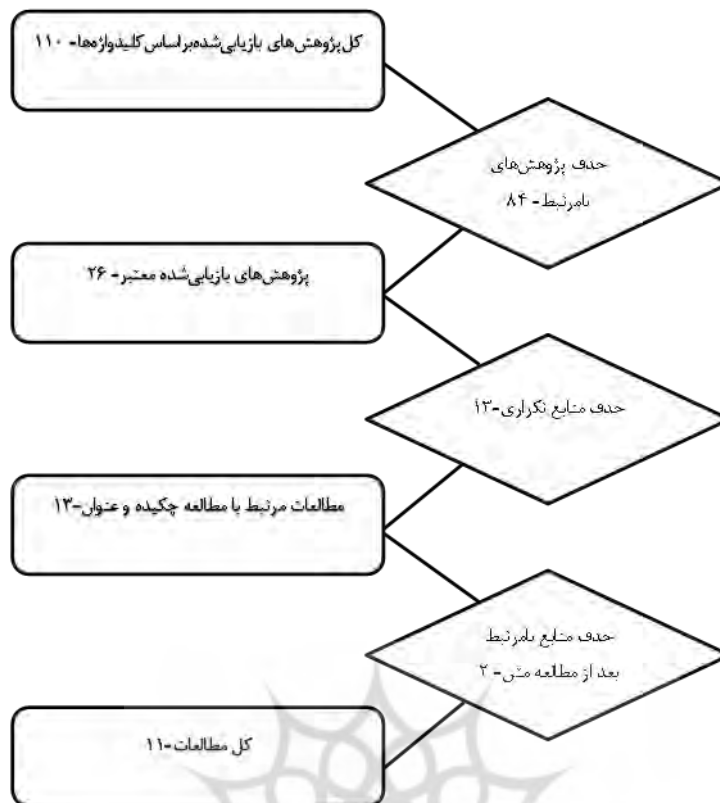
در ادامه گزارش مرور نظام‌مند پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف برای کسب اطلاعات درباره علل سلب اعتبار آثار و مقالات پژوهشگران ایرانی ارائه می‌شود. در پایگاه‌های فارسی‌زبان براساس جدول ۱، جستجوهای با کلیدواژه‌های «سلب اعتبار»، «بازپس‌گیری» و «استرداد مقاله» صورت گرفت (آخرین به‌روزرسانی در ۳۱ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۲).

جدول ۱. راهبرد جستجو و تعداد منابع بازبینی‌شده از پایگاه‌های داخلی برای سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها

تعداد نتایج	استراتژی جستجو	نام پایگاه
۱۰۴	از قسمت جستجوی پیشرفته (علامت + کنار علامت ذره‌بین در صفحه اصلی)، در کادر عین عبارت و زدن تیک عنوان، چکیده و کلیدواژه‌ها جستجوی جداگانه سه عبارت: سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	نورمگز
۷	در قسمت جستجوی پیشرفته، در سه کادر در فیلدهای عنوان، چکیده و کلیدواژه جستجوی جداگانه سه عبارت: سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	مگیران
۱	جستجوی جداگانه سه عبارت: سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	کتابخانه دیجیتال دانشگاه تهران
۲	در قسمت جستجوی پیشرفته، فیلد «عنوان-کلیدواژه-چکیده» در وضعیت «دقیقاً برابر با» جستجوی جداگانه سه عبارت: سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	پایگاه مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری
۴	در قسمت جستجوی پیشرفته، در فیلدهای «عنوان»، «کلمات کلیدی» و «خلاصه مقاله» جستجوی جداگانه سه عبارت: سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	سیویلیکا
۲	در قسمت جستجوی پیشرفته، در فیلدهای عنوان، چکیده و کلیدواژه جستجوی جداگانه سه عبارت: سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	گنج (ایراندک)
۲	در کادر جستجوی صفحه نخست سایت: جستجوی جداگانه سه عبارت سلب اعتبار، بازپس‌گیری، استرداد مقاله	انسانی دات آر

از بین منابع بازبینی‌شده، با مطالعه عنوان و (در صورت وجود) چکیده، منابع نامرتب حذف و سپس منابع تکراری کنار گذاشته شد. پس از آن با مطالعه متن منابع، مرتبط‌ترین مقالات انتخاب شدند. تمامی مدارک شامل انواع مقالات در این جستجوها مد نظر قرار گرفتند. در شکل ۱، نمودار انتخاب منابع بازبینی‌شده، پاکسازی منابع و تعداد منابع نهایی در ادامه قابل مشاهده است:

1. Web of Science or recently Clarivate
2. Scopus
3. ProQuest
4. Emerald
5. DOAJ
6. Google Scholar
7. Semantic Scholar
8. Academia
9. Research Gate
10. Xu and Hu

شکل ۱. روند پاک‌سازی منابع بازبایی شده از پایگاه‌های داخلی برای سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها

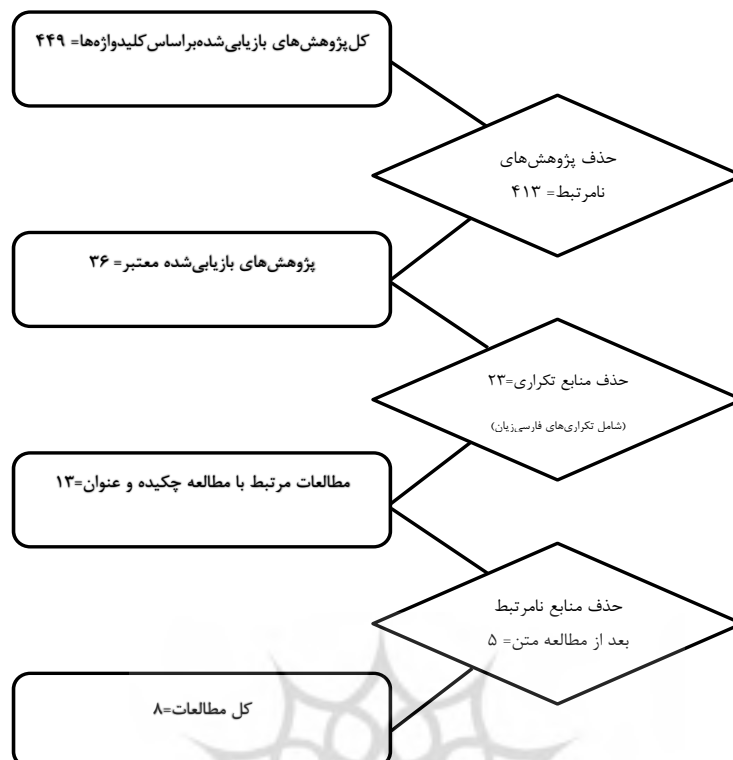
در جستجوی منابع انگلیسی‌زبان نیز، بر اساس جدول ۲، پایگاه‌های منابع علمی مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲. راهبرد جستجو و تعداد منابع بازبایی شده از پایگاه‌های خارجی برای سلب اعتبار مقالات ایرانیان

Database	Search Strategy	Records
Scopus	TITLE-ABS-KEY(retract* AND iran*)	198
Clarivate (ISI)	((TS=(retract* AND iran*)) OR TI=(retract* AND iran*)) OR AB=(retract* AND iran*) OR KP=(retract* AND iran*)	129
ProQuest	ALLABSTRACTANDSUMMARY(retract*AND iran*)	8
Emerald	ABSTRACT(retract*AND iran*) OR TITLE(retract*AND iran*)	111
DOAJ	ABSTRACT(retract*AND iran*) OR TITLE(retract*AND iran*) OR Keyword(retract*AND iran*) OR SUBJECT(retract*AND iran*)	3
Google Scholar	retract* iran*	242000
Semantic scholar	retract iran	441000

علاوه بر جستجوهای یادشده، برای بررسی دقیق‌تر و به دست آوردن اطلاعاتی که احتمالاً از طریق جایی غیر از پایگاه‌های نام‌برده قابل دسترسی هستند، جستجوهای در گوگل اسکالر (۲۴۲۰۰۰ نتیجه)، سمتیک اسکالر (۴۴۱۰۰۰ نتیجه) و حتی پایگاه‌های ریسرچ‌گیت و آکادمیا انجام شد و در نهایت از زنجیره‌های استنادی و منابع مقالات در دسترس هم استفاده شد تا منبعی از قلم نیفتد. گفتنی است تمامی انواع مقالات موجود در این پایگاه‌های اطلاعاتی مد نظر قرار گرفت. در نهایت، بعد از انجام کامل جستجوها، منابع غیر مرتبط با مطالعه عنوان و حداکثر چکیده حذف شد. برای مثال همه منابع پایگاه امرالد غیرمرتبط بود و حذف شد. تعداد زیادی از منابع، اطلاعیه سلب اعتبار و مقالات سلب اعتبار شده بودند که جزء منابع مرتبط محسوب نمی‌شدند و حذف شدند. به منظور حذف داده‌های تکراری، داده‌های پایگاه‌ها با هم تطبیق داده شد. تعدادی از منابع (۳ منبع)، همان منابع فارسی بودند که چکیده انگلیسی‌شان پیدا شده بود. در نهایت تنها ۸ منبع اطلاعاتی که درباره علل سلب اعتبار آثار ایرانیان بود، به دست آمد. شکل ۲ فرایند پالایش مقالات حاصل از جستجو بود.

شکل ۲. روند پاکسازی منابع بازیابی‌شده از پایگاه‌های خارجی برای سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها

سپس متن مقالات به طور کامل مورد مطالعه قرار گرفت. با توجه به دسته‌بندی‌ای که برای این مطالعه در نظر گرفته شد (۱۰ دسته‌انواع سلب اعتبار مقالات، توضیح کامل در بخش یافته‌ها)، بررسی متن مقالات برای یافتن داده‌های مورد نیاز و ثبت دقیق داده‌ها توسط پژوهشگران صورت گرفت.

علاوه بر این یافته‌ها، از پایگاه‌ریترکشن‌واچ^۱ مقالاتی که پژوهشگرانی با وابستگی سازمان به کشور ایران سلب اعتبار شده‌اند بررسی شد و دلایل سلب اعتبار آنها نیز با داده‌های مرور نظام‌مند مقایسه و جمع‌بندی شد. به این منظور در پایگاه ریترکشن‌واچ، با تعیین کشور ایران (country=iran)، تمامی ۱۰۷ دسته مورد جستجو قرار گرفتند و فراوانی مقالات سلب اعتبار شده در هر دسته، در فایل اکسل ثبت شد. در ادامه با قرار دادن هر یک از این ۱۰۷ دسته، در دسته‌های ده‌گانه این پژوهش، فراوانی مربوط به هر دسته به صورت تجمیعی محاسبه و درصذبندی شد.

پیش‌نیاز جمع‌آوری داده‌ها: دسته‌بندی دلایل سلب اعتبار

برای این که انواع تخلفات پژوهشگران ایرانی را گزارش کنیم ابتدا نیازمند ارائه دسته‌بندی از انواع این تخلفات هستیم. دسته‌بندی‌های متعددی از دیدگاه‌های مختلف از انواع تخلفات پژوهشی یا همان کژرفتاری‌های پژوهشی ارائه شده است؛ اما دسته‌بندی قابل‌اتکایی که در این زمینه می‌توان به آن رجوع و استناد کرد، دسته‌بندی‌هایی است که به عنوان انواع دلایل سلب اعتبار مقالات ارائه شده است.

در کل، سلب اعتبار مقالات به دو دلیل صورت می‌گیرد: یا تخلف پژوهشی یا اشتباه پژوهشی. تخلفات حالت آگاهانه و عمدی دارد و اشتباه حالت سهوی و ناآگاهانه (رجب‌زاده عصارها و عباسیان، ۱۳۹۵). این دسته‌بندی از دیدگاه عمدی/سهوی بودن اشتباه یا تخلفات است. شاید حتی گاهی بتوان دسته‌بندی ساده‌ای برای دلایل سلب اعتبار ارائه داد: (۱) خطا و (۲) تخلف. گاهی خطاهای بسیار ساده و اعلام صادقانه آن باعث سلب اعتبار می‌شود. می‌توانیم حتی به این هم فکر کنیم که دو بار معنایی مختلف برای دسته خطا و دسته تخلف به عنوان دلایل سلب اعتبار بسازیم و از این جریان‌سازی برای منصفانه‌تر شدن سلب اعتبارهایی که به

علت خطاهای ناخواسته و خطاهای کوچک به نفع پژوهشگران استفاده کنیم که هم به راحتی نامشان در لیست‌های سیاه (اگر وجود داشته باشند) وارد نشود و هم جرأت صداقت و رفع اشتباهشان بیشتر شود.

کمیته بین‌المللی اخلاق نشر (کوپ^۱، ۲۰۱۹)، به عنوان یک سازمان مطرح، معتبر و فعال در حوزه پیشگیری از تخلفات پژوهشی در نشریات علمی، دسته‌بندی هشت‌گانه‌ای به عنوان دلایل سلب اعتبار مقالات و آثار پژوهشی به عنوان یک دسته‌بندی استاندارد برای نشریات علمی به شرح زیر ارائه داده است: ۱. شواهد واضح درباره نادرست بودن داده‌ها (به هر علتی)، ۲. وقوع سرقت علمی، ۳. انتشار دوباره، ۴. داده‌های بدون مجوز، ۵. نقض قوانین حق مؤلف، ۶. گزارش پژوهش غیراخلاقی، ۷. داوری نادرست یا مخدوش و ۸. عدم افشای عامل مهم تأثیرگذار بر پژوهش (مانند مخفی‌کاری در مورد تضاد منافع).

می‌توان این دسته‌بندی را به عنوان دسته‌بندی پایه‌ای و نخستین برای انواع تخلف‌ها در نظر گرفت؛ اما به دلیل محدودیت‌هایی که ممکن است عملاً حین پژوهش و تهیه گزارش رخ دهد، همه پژوهشگران از این دسته‌بندی به همین شکل استفاده نکرده‌اند. برای مثال، گاهی دلیل مشخصی برای سلب اعتبار ذکر نمی‌شود. برای حل این مشکل، و همین‌طور برای در نظر گرفتن دلایلی که شاید در دسته‌بندی بالا جایی نداشته باشند، می‌شود یک دسته با عنوان «نامشخص» یا «نامعلوم» و یک دسته دیگر با عنوان «سایر» در نظر گرفت. کامپوس وارا و روانو راوینا (۲۰۱۹) این ۹ دسته را در نظر گرفته‌اند: ۱. داده‌ها، ۲. نویسندگان، ۳. سرقت علمی، ۴. پژوهش غیراخلاقی، ۵. مشکلات مجله، ۶. داوری، ۷. تضاد منافع، ۸. نامعلوم و ۹. سایر.

مشخص است که باید دسته‌ای را هنگام گزارش در نظر گرفت که آن دسته از سلب اعتبارهایی که دلیلی برای آنها گزارش نشده، در بر بگیرد و در نتیجه دسته «نامعلوم» در این دسته‌بندی کاملاً معنی‌دار و به درستی اضافه شده است. در این دسته‌بندی یک دسته با عنوان مشکلات مجله اضافه شده که جالب توجه است.

قرب و دیگران (۲۰۲۱) دسته‌بندی ۱۱‌گانه زیر را برای انواع سلب اعتبار بر اساس همین دسته‌بندی کوپ ارائه داده‌اند: ۱- داوری تقلبی، ۲- سرقت علمی، ۳- انتشار دوگانه، ۴- مسائل نویسندگی، ۵- خطای علمی، ۶- خطای ناشر، ۷- داده‌سازی/تحریف، ۸- کپی رایت، ۹- تضاد منافع، ۱۰- بدون ذکر دلیل و ۱۱- سایر.

پایگاه ریتراکشن‌واچ که در حال حاضر به شکل کاملاً تخصصی موضوع سلب اعتبار مقالات را رصد و گزارش می‌کند، تا تاریخ ۲۰ تیر ۱۴۰۲ (۱۱ جولای ۲۰۲۳) ۱۰۷ دلیل جداگانه برای سلب اعتبار مقالات فهرست کرده است. این پایگاه در رابطه با دلایل سلب اعتبار رویکرد حداکثری را پیش گرفته و از آن‌جا که برای هر سلب اعتبار می‌تواند چندین دلیل را ذکر کند، به سادگی این دسته‌بندی را گسترده‌تر کرده و پیش‌بینی هم این است که هرچه بیشتر پیش برویم این علت‌ها بیشتر شوند؛ اما برای قابل درک شدن در پژوهش‌ها و گزارش‌ها، کمتر پژوهشی قادر به استفاده از این ۱۰۷ دلیل ریز است و سعی پژوهشگران بر این بوده که دسته‌بندی منطقی‌تر و قابل ارائه‌تری انتخاب یا تولید کنند. البته بررسی گزارش‌ها نشان داد که پژوهشگرانی که خودشان دسته‌بندی ارائه داده‌اند توضیحات کاملی درباره دسته‌بندی خود مستند نکرده‌اند. (نگاه کنید به کامپوس وارا و روانو راوینا، ۲۰۱۹)

دسته‌بندی قرب و دیگران (۲۰۲۱) سعی کرده نقص دسته‌بندی‌های قبلی را برطرف کند، پوشش بیشتری روی همه انواع دارد و از طرف دیگر، هنگام گزارش‌دهی، استفاده از آن عملیاتی‌تر است. بنابراین در نهایت با بررسی دسته‌بندی‌های ذکر شده، دسته‌بندی قرب و دیگران (۲۰۲۱) کامل‌تر تشخیص داده شد و مبنای اصلی دسته بندی در این گزارش قرار گرفت؛ با این تفاوت که دو دسته خطای علمی و خطای ناشر در یک دسته با عنوان خطا جای داده شدند زیرا با اینکه ماهیت این دو نوع خطا تفاوت دارند، در گزارش عملاً چندان تفاوتی ندارد که خطای علمی بوده یا از ناشر سر زده است. در دسته‌بندی ارائه شده در اینجا، اولویت بندی خاصی برای ترتیب در نظر گرفته نشده است. در ضمن، ادعا نمی‌شود که این دسته‌بندی مرزهای مشخصی بین دسته‌ها کشیده است. برای مثال، به سبک دسته‌بندی ریتراکشن‌واچ، خودمحتواری (یا همان سرقت علمی از خود^۲) می‌تواند در سرقت علمی و گاهی انتشار دوباره یا هر دو دسته‌بندی شود. به علاوه این دسته‌بندی در پایان بررسی‌های داده‌ها هم مورد

¹ COPE Council

² Self-plagiarism

ویرایش قرار گرفته است: ۱. سرقت علمی، ۲. مشکل نویسندگی، ۳. مشکل داوری، ۴. وقوع خطا، ۵. انتشار دوباره، ۶. نقض قوانین حق مؤلف، ۷. تضاد منافع، ۸. داده‌سازی و تحریف، ۹. نامشخص و ۱۰. سایر.

یافته‌های پژوهش

یازده اثر فارسی و همین‌طور ۸ اثر انگلیسی بازیابی شده نهایی در جستجوها به طور کامل مطالعه شدند و داده‌های آنها در ادامه ارائه می‌شود. با اینکه مرتبط‌ترین پژوهش‌ها و گزارش‌های منتشر شده این آثار بودند؛ اما باز هم آن موضوعی که دقیقاً دنبال آن بودیم، یعنی نوع سلب اعتبار شدن آثار پژوهشگران ایرانی موضوع خاصی بود که آثار به طور مشخص و دقیقاً منحصرأ به آن نپرداخته بودند و گاهی به طور تلفیقی و گاهی ضمنی گزارشی از آن رصد شد. در جدول ۳ و ۴ یافته‌های پژوهش را از متون فارسی‌زبان و انگلیسی‌زبان مشاهده می‌کنید.

جدول ۳. انواع و دلایل سلب اعتبار آثار ایرانی‌ها در متون پژوهشی و گزارش‌های فارسی‌زبان

ردیف	نویسنده / سال	دلیل یا دلایل سلب اعتبار در آثار ایرانی‌ها	بایگه مورد بررسی و بازه زمانی	حوزه‌های علمی مورد بررسی
۱	حمدی‌پور، عطاپور و میرپناهی (۱۴۰۱)	۱- تکراری بودن مقاله ۲- سلب اعتبار از سوی نشریه به دلیل بررسی وابستگی سازمانی نویسندگان ۳- کشف سوء رفتار بعد از انجام توسط سازمان‌های دولتی ۴- سلب اعتبار بدون ذکر دلیل ۵- سرقت علمی	وب آو ساینس/و ریتراکشن‌واچ از ۲۰۰۰ تا سال ۲۰۲۰	کل حوزه‌ها
۲	قربی، فهیمی‌فر و نوروزی (۱۴۰۰)	۱- سرقت علمی ۳۶ درصد ۲- داوری جعلی ۲۳ درصد ۳- نشر تکراری ۱۹ درصد ۴- مشکلات نویسندگی ۹ درصد	وب آو ساینس ۲۰۰۸-۲۰۱۸	کل حوزه‌ها
۳	معصومی و امان‌اللهی (۱۳۹۷)	۱- سرقت علمی ۲- داوری مخدوش ۳- انتشار دوباره	پاب مد از ۲۰۰۱ تا سال ۲۰۱۷	علوم پزشکی
۴	پورشسب (۱۳۹۷)	۱- تخلفات نویسندگی ۲- داوری مخدوش	اسکوپوس/گوگل اسکالر/ریسرچ یت از ابتدا تا سال ۲۰۱۷ (۱۰۹ مقاله)	کل حوزه‌ها
۵	مرادی و جنوی (۱۳۹۷)	۱- سرقت علمی ۲- تخلفات نویسندگی ۳- انتشار دوباره	آی اس آی از ابتدا تا ۲۰۱۷	کل حوزه‌ها
۶	شناور و رضایی (۱۴۰۱)	نامشخص	وب آو ساینس ۲۰۰۰-۲۰۲۱	کل حوزه‌ها
۷	سعادت (۱۴۰۰)	نامشخص	سیمباگو و ریتراکشن‌واچ ۲۰۰۹-۲۰۱۸	کل حوزه‌ها
۸	مروتی و عرفان‌منش (۱۳۹۹)	نامشخص	اشپرینگر ۲۰۱۰-۲۰۱۶	کل حوزه‌ها
۹	قربی و فهیمی‌فر (۱۳۹۹)	نامشخص	وب آو ساینس ۱۹۷۰-۲۰۱۸	کل حوزه‌ها
۱۰	محمدلو و بتولی (۱۳۹۹)	نامشخص	اسکوپوس از ابتدا تا ۲۰۱۹	مقاله‌های با موضوع «سلب اعتبار»
۱۱	مروتی و ریاحی نیا (۱۳۹۸)	نامشخص	آی اس آی از ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۷	حوزه متابولیسم

جدول ۴. انواع و دلایل سلب اعتبار آثار ایرانی‌ها در متون پژوهشی و گزارش‌های انگلیسی زبان

ردیف	نویسنده / سال	نوع مهم سلب اعتبار در آثار ایرانی‌ها (دلیل یا دلایل سلب اعتبار)	پایگاه مورد بررسیو بازه زمانی	حوزه‌های علمی مورد بررسی
۱	Ghorbi et al. (2021)	۱- داوری مخدوش (۲۲ درصد)، ۲- سرقت علمی (۲۱ درصد)، ۳- بدون ذکر دلیل (۱۹ درصد)، ۴- انتشار دوباره (۱۵ درصد)، ۵- مشکلات نویسندگی (۷ درصد)، ۶- خطای علمی (۷ درصد)	اسکوپوس (۲۰۰۱-۲۰۱۹) و ریتراکشن‌واچ	کل حوزه‌ها
۲	Kamali, Talebi and Rahimi (2020)	۱- انتشار دوباره (۲۷ درصد) ۲- سرقت علمی (۲۶ درصد) ۳- داوری تقلبی (۲۱ درصد) ۴- مشکلات نویسندگی (۱۷ درصد) ۵- اشتباهات (۸ درصد)	ریتراکشن‌واچ از ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۹	کل حوزه‌ها
۳	Kamali, Rahimi and Talebi (2022)	۱- داوری تقلبی (۵۴ درصد) ۲- انتشار دوباره (۱۹ درصد) ۳- اشتباهات (۱۴ درصد) ۴- سرقت علمی (۹ درصد)	مقاله‌های پژوهشگران پراستناد ایرانی در ریتراکشن‌واچ (جامعه محدود) تا سال ۲۰۱۹	کل حوزه‌ها
۴	Mansourzadeh et al. (2019)	۱- مشکلات نویسندگی ۲- سرقت علمی ۳- انتشار دوباره	PubMed (up to 2017)	پزشکی
۵	Christopher (2022)	۱- کژرفتاری در انتشار (شامل داوری مخدوش، سرقت علمی و مشکلات نویسندگی) (۸۷ درصد) ۲- دلیل نامشخص (۷ درصد) ۳- اشتباه (۴ درصد) ۴- سوءرفتار پژوهشی (۲ درصد)	MEDLINE/PubMed, Web of Science, Scopus, Retraction Watch, and Google Scholar	دامپزشکی و حیوانات
۶	Campus-Varela & Ruano-Ravina (2019)	نامشخص	پابمد (۲۰۱۳-۲۰۱۶)	پزشکی
۷	Pourhoseingholi et al. (2021)	نامشخص	Scopus (2008-2017)	کل حوزه‌ها
۸	Grieneisen and Zhang (2012)	نامشخص	کل پایگاه‌ها تا سال ۲۰۱۱	کل حوزه‌ها

همان‌طور که در جدول‌های ۴ و ۵ مشاهده می‌شود، داده‌های قابل توجهی درباره سلب اعتبار مقالات نویسندگان ایرانی وجود دارد. پورشسب (۱۳۹۷) در مقاله خود به طور واضح به سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها در پایگاه‌های اسکوپوس، اسکالر و ریسرچ‌گیت (تا سال ۲۰۱۷) می‌پردازد. او مهمترین انواع سلب اعتبار ایرانی‌ها را (۱) تخلفات نویسندگی و (۲) داوری مخدوش عنوان می‌کند و پیشنهاد می‌کند بیشتر از امکانات فناورانه نظیر مشابه‌یاب‌ها استفاده شود و تأکید بیشتری بر روی آگاه‌سازی جامعه علمی از مقالات سلب اعتبار شده با انتشار بیانیه‌های سلب اعتبار انجام شود. این در حالی است که مرادی و جنوی (۱۳۹۷) در همان سال، با بررسی مقالات سلب اعتبار شده پژوهشگران ایرانی در پایگاه وب آو ساینس، گزارش کرده‌اند که مهمترین انواع سلب اعتبار این مقالات، ابتدا سرقت علمی است و بعد از آن، تخلف نویسندگی^۱ (مانند اضافه کردن یک نویسنده تقلبی به جمع نویسندگان واقعی) و بعد از آن انتشار دوگانه. در این گزارش، انواع دیگر سلب اعتبار مانند اعلام اشتباه، نقص اخلاق و ...، اختلاف قابل توجهی با این سه دلیل اصلی دارند. معصومی و امان‌اللهی (۱۳۹۷) هم مقالات سلب اعتبار شده پابمد در بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۷ را بررسی کردند تا دلیل سلب اعتبار آثار پژوهشگران ایرانی را متوجه شوند و سرآخر، در حوزه پزشکی گزارش شد که سرقت علمی (۴۷ درصد)، داوری مخدوش (۴۰ درصد) و انتشار دوباره (۱۹ درصد) مهمترین انواع سلب اعتبار مقالات ایرانی هستند. منصورزاده و دیگران (۲۰۱۹) در پابمد (تا سال ۲۰۱۷) انواع سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها را در حوزه پزشکی بررسی کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که به ترتیب مشکلات نویسندگی، سرقت علمی و انتشار دوباره بیشترین فراوانی را دارند.

در پژوهش قربی و فهیمی‌فر (۱۳۹۹) بر روی داده‌های وب‌آوساینس در بازه زمانی ۱۹۷۰-۲۰۱۸، ایران در رده هفتم بیشترین فراوانی آثار سلب اعتبار شده قرار دارد. متوسط سلب اعتبار مقالات در ایران، ۵ برابر سلب اعتبار مقالات جهانی است. دانشگاه آزاد اسلامی با توجه به تعداد پژوهشگرانش، در بین ده دانشگاهی است که بیشترین آثار سلب اعتباری را دارند. در ادامه این پژوهش، قربی، فهیمی‌فر و نوروزی (۱۴۰۰) با مطالعه مقالات سلب اعتباری وب آو ساینس در سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸، در

نمودار مقایسه‌ای دلایل سلب اعتبار کشورها، گزارش کردند که بیشترین نوع سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها به این ترتیب است: ۱. سرقت علمی (۳۶ درصد)؛ ۲. داوری جعلی (۲۳ درصد)، ۳. انتشار تکراری (۱۹ درصد) و ۴. مشکلات نویسندگی (۹ درصد). پژوهشگران به شدت نسبت به شفاف‌سازی و آگاهی‌رسانی موضوع سلب اعتبار تأکید می‌کنند و راهکارهایی در این زمینه پیشنهاد می‌دهند: ۱- تمهیداتی برای جلوگیری از استناد به سلب اعتبار شده‌ها؛ ۲- سخت‌گیری به نویسندگان آثار سلب اعتبار شده؛ ۳- بررسی نسخه‌ها در یک سامانه برای پیش‌گیری از ارسال دوباره مقالات و ۴- آشنایی با تعاریف و مصادیق سوء رفتار پژوهشی. سال بعد، حمدی‌پور، عطاپور و میرپناهی (۱۴۰۱) هم روی داده‌های پایگاه وب آو ساینس مطالعه کردند و گزارش متفاوتی درباره دلایل سلب اعتبار ارائه داده‌اند: بیشترین دلایل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها، ۱. تکراری بودن مقاله؛ ۲. سلب اعتبار از سوی نشریه به دلیل بررسی وابستگی سازمانی نویسندگان؛ ۳. کشف سوء رفتار بعد از انجام توسط سازمان‌های دولتی؛ ۴. سلب اعتبار بدون ذکر دلیل و ۵. سرقت علمی (محتوایابی) است. البته در این پژوهش از فهرست دلایل سلب اعتبار در پایگاه ریتراکشن‌واچ استفاده شده و تا ۳۰ دلیل نخست (از لحاظ فراوانی) به تفکیک برای ۱۰ کشور که بیشترین سلب اعتبار را داشته‌اند، در دسترس قرار گرفته است. دلایل مهم سلب اعتبار مقالات در کل دنیا به ترتیب ۱. سلب اعتبار بدون ذکر دلیل، ۲. سلب اعتبار از سوی نشریه به دلیل بررسی وابستگی سازمانی نویسندگان، ۳. سلب اعتبار به دلیل بررسی شرکت درباره وابستگی سازمانی نویسندگان، ۴. نقض خط‌مشی مجله و ۵. نگرانی‌ها و مسائل درباره داده‌ها ذکر شده است. دانشگاه آزاد در این مطالعه باز هم در رده نخست مؤسسات در کل دنیا است.

قربی و دیگران (۲۰۲۱) با مطالعه پایگاه اسکوپوس و ریتراکشن‌واچ در بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۹، گزارش کردند که در این حیطه، داوری مخدوش مهمترین دلیل سلب اعتبار آثار بوده است. سرقت علمی در رتبه بعدی قرار داشت. سلب اعتبارهایی که دلیل آن ذکر نشده در رتبه سوم بود و انتشار دوباره رتبه چهارم و مشکلات نویسندگی در رده پنجم بودند. نکته قابل توجه اینکه رتبه ششم به خطای علمی اختصاص داشت که تنها ۷ درصد از سلب اعتبارها به این دلیل بوده است. یعنی بیش از ۹۰ درصد ناشی از دلایلی غیر از خطای علمی بوده است. البته باید در نظر داشت که هر مقاله ممکن است به بیش از یک دلیل سلب اعتبار شده باشد. قربی و دیگران (۲۰۲۱) تأکید دارند که برای جلوگیری از وقوع تخلفات، یکی از مهمترین راه‌کارها، تغییر ساز و کار داوری همتایان در مجلات پژوهشی است که سودجویان نتوانند فرایند داوری را دور بزنند. کمالی، طالبی و رحیمی (۲۰۲۰) هم روی داده‌های ریتراکشن‌واچ از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۹ کار کردند و البته به این نتیجه رسیدند که نوع سلب اعتبار، انتشار دوباره بوده است. سرقت علمی این بار هم در رده دوم قرار دارد و داوری مخدوش اینجا در رده سوم است. مشکلات نویسندگی در رده چهارم است و البته اشتباهات علمی اینجا با ۸ درصد در رده پنجم است. نکته قابل توجه اینجا، جابه‌جا شدن جایگاه انتشار دوباره و رسیدن آن به رده اول انواع سلب اعتبار است. تمرکز قربی و دیگران (۲۰۲۱) بر اسکوپوس بود و تمرکز کمالی و دیگران (۲۰۲۰) بر روی ریتراکشن‌واچ. مهمترین دلیلی که رحیمی و دیگران برای وقوع این سلب اعتبارها حدس زده‌اند فشار شغلی برای تولید مقاله است. آنها ۵ پیشنهاد مشخص برای پیشگیری از این وضعیت دارند: ۱) رعایت اخلاق پژوهش؛ ۲) شفافیت مشارکت نویسندگان؛ ۳) آموزش نگارش؛ ۴) نظارت دقیق و مجازات شدید؛ و ۵) همکاری نویسندگان با پژوهشگران معتبر خارجی. همین گروه پژوهشی، پژوهش دیگری ترتیب دادند و این بار جامعه را محدودتر کردند تا ببینند مقالات پژوهشگران پراستناد ایرانی هم سلب اعتبار شده‌اند یا خیر و اگر شده‌اند از چه نوع هستند. کمالی، رحیمی و طالبی (۲۰۲۲) از همین داده‌های ریتراکشن‌واچ بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۹ گزارش کردند که یک‌دهم پژوهشگران پراستناد ایرانی دست کم دارای یک مقاله سلب اعتبار شده هستند. این نشان می‌دهد که سلب اعتبار تنها مخصوص نویسندگان نوپا نیست. این بار انواع بارز سلب اعتبار تغییر کرد: ۱) داوری مخدوش (۵۴ درصد)، ۲) انتشار دوباره (۱۹ درصد)، ۳) اشتباهات (۱۴ درصد)، و ۴) سرقت علمی (۹ درصد). داوری مخدوش در صدر قرار گرفت. اشتباهات با ۱۴ درصد سهم بیشتری را به خود اختصاص داد و البته سرقت علمی سهم کمتری به خود اختصاص داد. آنها زنگ هشدار را به صدا درآوردند که حتماً باید اقداماتی فوری از جنس سیاست‌گذاری و نظارت و البته در پی آن آگاهی‌رسانی و آموزش از استانداردهای نگارش پژوهشی بین‌المللی صورت گیرد. در حوزه دامپزشکی و سلامت حیوانات، ایرانیان بیشترین میزان سلب اعتبار مقالات را دارند. کریستوفر (۲۰۲۲) نشان داد که انواع دلایل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها در

این حوزه عبارتند از: ۱. کژرفتاری در انتشار (شامل داوری مخدوش، سرقت علمی و مشکلات نویسندگی) (۸۷ درصد)؛ ۲. دلیل نامشخص (۷ درصد)؛ ۳. اشتباه (۴ درصد) و ۴. سوءرفتار پژوهشی. تفاوت دسته‌بندی‌ها کاملاً مشهود است. دسته‌بندی‌ها سلیقه‌ای است و چه بسا قرار دادن مقالات در دسته‌ها خود چالش قابل توجهی باشد. البته اینجا هم همچنان اشتباهات آماری ۴ درصدی دارند.

قابل توجه است که با اینکه در این سال‌ها در جدولی که از سلب اعتبار کشورها منتشر می‌شود، نام کشور ایران در رتبه‌های اول تا سوم سلب اعتبار مشاهده می‌شود؛ اما در گزارش‌های گرینه‌سن و ژانگ (۲۰۱۲) (که تا سال ۲۰۱۱ سعی کردند همه اطلاعاتی را که درباره سلب اعتبار در پایگاه‌های مختلف مانند اسکوپوس و وب آف ساینس بود، بررسی کرده بودند) نامی از کشور ایران در میان کشورهایی که بیشترین میزان مقالات سلب اعتباری را دارند، برده نشده است.

نگاهی به ریتراکشن‌واچ: به دنبال دلایل سلب اعتبار آثار پژوهشگران ایرانی

در ادامه پژوهش، از پایگاه ریتراکشن‌واچ مقالات سلب اعتبار شده پژوهشگران ایرانی بازبایی شد و از آن مسیر، دلایل سلب اعتبار آنها دسته‌بندی و در جدول ۶ گزارش آن تهیه شد. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد دسته‌بندی این پایگاه بسیار ریز و تخصصی است و ۱۰۷ دلیل و نوع را شامل می‌شود. برای انجام مطالعه، دسته‌بندی ده‌گانه ارائه‌شده در این پژوهش (ذکرشده در صفحات بالا) مبنای کار قرار گرفته است. در این دسته‌بندی، ۸ دسته به عنوان دسته‌های کلی در نظر گرفته شده، یک دسته به مقالاتی که «بدون ذکر دلیل» سلب اعتبار شده‌اند اختصاص دارد، و یک دسته با عنوان سایر آمده که در این دسته موارد بسیار و البته ریز که جز دسته‌های پیشین نیستند آمده‌اند مانند موارد قضایی و حقوقی، مشکلات استنادی، مشکلات ناشران و ... که می‌توان آنها را جز دلیل فرعی و نه دلیل اصلی سلب اعتبار آثار در نظر گرفت. جالب توجه این است که دقت نظر و مکث زیادی از سوی پژوهشگران روی دسته‌بندی دلایل کمتر صورت گرفته است؛ یا دست کم در مقالات به اندازه کافی منعکس نشده است. به ویژه برای بررسی دلایل در پایگاه ریتراکشن‌واچ که بیش از یک دلیل به هر سلب اعتبار اختصاص می‌دهد و در اختصاص دلیل به سلب اعتبارها عمدتاً بیشترین تعداد دلیل ممکن را درج کرده است.

پایگاه ریتراکشن‌واچ تعداد مقالات سلب اعتبار شده نویسندگان ایرانی را در تاریخ این جستجو (آخرین به‌روزرسانی: ۱۵ خرداد ۱۴۰۲) ۱۱۵۷ اثر گزارش می‌کند. به نظر نگارندگان، این پایگاه برای اینکه دقیق‌تر دلیل سلب اعتبار را گزارش کند، دسته‌بندی‌های محدود را گسترش داده و حداکثر تعداد دلیل سلب اعتبار را به هر سلب اعتبار اختصاص داده است؛ پس برای هر سلب اعتبار، چندین دلیل جداگانه را معرفی کند و در بیشتر موارد بیش از یک دلیل نام برده است. در جدول ۵، دلایل سلب اعتبار آثار پژوهشگرانی که وابستگی سازمانی به یکی از مؤسسات پژوهشی یا دانشگاه‌های ایرانی دارند، به ترتیب فراوانی و درصد آمده است (مشخص است که چون امکان اختصاص بیش از یک دلیل به هر مقاله سلب اعتباری وجود دارد، حاصل جمع درصدها، بیش از ۱۰۰ می‌شود).

جدول ۵. دلایل و انواع سلب اعتبار آثار ایرانی‌ها با استفاده از پایگاه ریتراکشن‌واچ (به ترتیب فراوانی و درصد)

دلیل سلب اعتبار	فراوانی	درصد
سایر	۶۶۶	۰/۵۷۵۶۲۷
انتشار دوباره	۴۵۷	۰/۳۹۴۹۸۷
وقوع خطا و مشکل داده‌ها	۴۴۸	۰/۳۸۷۲۰۸
سرقت علمی	۴۱۳	۰/۳۵۶۹۵۸
مشکل نویسندگی	۳۷۲	۰/۳۲۱۵۲۱
مشکل داوری	۲۰۴	۰/۱۷۶۳۱۸
نامشخص	۱۶۱	۰/۱۳۹۱۵۳
داده‌سازی و تحریف	۲۰	۰/۰۱۷۲۸۶
نقض حق مؤلف	۱۶	۰/۰۱۳۸۲۹
تضاد منافع	۵	۰/۰۰۴۳۲۲

به این ترتیب، بر اساس داده‌های پایگاه ریتراکشن‌واچ که دلایل سلب اعتبار مقالات را به دقت ثبت می‌کند، حدود ۴۰ درصد از مقالات ایرانی‌ها به دلیل انتشار دوباره سلب اعتبار شده‌اند. انتشار دوباره دقیقاً به این معنا که یک اثر که در جایی منتشر شده، بدون رعایت تغییرات حداقلی برای نشریه‌ای دیگر فرستاده شده و منتشر شده است. تفاوت دیدگاه‌ها در این مورد قابل بحث و بررسی است. یعنی عده‌ای (چه در داخل و چه در خارج از ایران) معتقدند بسیاری از موارد سلب اعتبار که به علت انتشار دوباره رخ داده، اصولاً نمی‌تواند نادرست باشد؛ برای مثال انتشار یک اثر در یک سمینار و ارائه مطالب منسجم‌تر و پخته‌تر همان اثر در یک مجله، کاری عادی است و نباید در این رابطه وسواس و سخت‌گیری به خرج داد. نزدیک به هفتمین سهم، یعنی حدود ۳۹ درصد از مقالات، به دلیل وقوع خطا و داده‌ها سلب اعتبار شده‌اند. حدود ۳۶ درصد از مقالات به علت سرقت علمی سلب اعتبار شده‌اند. ۳۲ درصد از سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها هم به علت مشکلات مربوط به نویسندگان یا نویسندگان بوده است. ۱۷ درصد هم مشکل داوری داشته‌اند.

در جمع‌بندی باید بینیم گزارشی که از مرور متون و منابع تولید شده، چه تناسبی با گزارش‌های ریتراکشن‌واچ دارند. با جمع‌بندی یافته‌های پژوهش مینی بر دلایل سلب اعتبار شدن آثار نویسندگان ایرانی یا با وابستگی به کشور ایران، می‌توان طبق جدول ۶، دلایل ذیل را برشمرد.

جدول ۶. دلیل سلب اعتبار آثار ایرانی از دید متون

ردیف	دلیل سلب اعتبار	آثاری که دلیل را ذکر کرده‌اند
۱	سرقت علمی	حمدی‌پور، عطاپور و میرپناهی، ۱۴۰۱؛ قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ معصومی و امان‌اللهی، ۱۳۹۷؛ مرادی و جنوی، ۱۳۹۷؛ قربی و دیگران، ۲۰۲۱؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰؛ منصورزاده و دیگران، ۲۰۱۹؛ کریستوفر، ۲۰۲۲؛ ریتراکشن‌واچ، ۲۰۲۳
۲	انتشار دوباره	حمدی‌پور، عطاپور و میرپناهی، ۱۴۰۱؛ قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ معصومی و امان‌اللهی، ۱۳۹۷؛ مرادی و جنوی، ۱۳۹۷؛ قربی و دیگران، ۲۰۲۱؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰؛ منصورزاده و دیگران، ۲۰۱۹؛ ریتراکشن‌واچ، ۲۰۲۳
۳	مشکلات داوری	قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ معصومی و امان‌اللهی، ۱۳۹۷؛ پورشسب، ۱۳۹۷؛ قربی و دیگران، ۲۰۲۱؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰؛ کریستوفر، ۲۰۲۲؛ ریتراکشن‌واچ، ۲۰۲۳
۴	مشکلات نویسندگی	قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ پورشسب، ۱۳۹۷؛ مرادی و جنوی، ۱۳۹۷؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰؛ منصورزاده و دیگران، ۲۰۱۹؛ کریستوفر، ۲۰۲۲؛ ریتراکشن‌واچ، ۲۰۲۳
۵	مشکلات داده‌ای و خطاها	قربی و دیگران، ۲۰۲۱؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰؛ کریستوفر، ۲۰۲۲؛ ریتراکشن‌واچ، ۲۰۲۳

با آگاهی از این ۵ دلیل عمده که برخاسته از مطالعه متون است، به سراغ داده‌های پایگاه ریتراکشن‌واچ می‌رویم. پیش از گزارش نتایج، باید بار دیگر تأکید شود که ریتراکشن‌واچ معمولاً بیش از یک یا دو دلیل برای سلب اعتبار مقالات ذکر کرده و در این حالت طبیعی است که جمع جبری این درصدها بیش از صددرصد خواهد بود. با احتساب اینکه حدود ۱۴ درصد از سلب اعتبارها بدون ذکر دلیل انجام شده (دسته «نامشخص» از جدول ۶)، بنابراین تنها ۸۶ درصد از آنها دارای دلیل مشخص برای سلب اعتبار شدن هستند. از این میان، دلیل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها، ۴۰ درصد به دلیل انتشار دوباره (در نظر بگیرید که ۴۰ درصد یعنی حدود نصف مقالات)؛ ۳۹ درصد وقوع خطا و مشکل داده‌ها (حدود نصف مقالات)؛ ۳۶ درصد سرقت علمی (حدود نصف مقالات)؛ ۳۲ درصد مشکلات نویسندگی (نزدیک یک سوم مقالات) و ۱۷ درصد مشکل داوری (یک‌چهارم از مقالات) بوده است. در این جمع‌بندی ساده با وجود صرف نظر کردن از دسته «سایر» (حدود ۵۷ درصد) می‌توان گفت که پایگاه ریتراکشن‌واچ تمامی دلایل سلب اعتبار مقالات را دقیقاً ذکر می‌کند و این کار، امکان گزارش‌دهی کلی و دقیق را درباره دلایل سلب اعتبار مقالات دشوار می‌کند؛ اما کاملاً مشخص می‌کند که چه عواملی مهمتر است و چه عواملی جزء عوامل فرعی به شمار می‌روند. برای مثال، عواملی مثل نقض کپی‌رایت، تحریف و داده‌سازی و تضاد منافع جزء دلایل اصلی سلب اعتبار آثار پژوهشگران ایرانی نبوده‌اند. در نتیجه، دلایلی که به عنوان دلایل سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها در پایگاه ریتراکشن‌واچ ثبت و ضبط شده است نیز، بدون توجه به رتبه‌بندی، همان ۵ دلیلی هستند که در متون به دست آمد (جدول ۸).

جدول ۸. مهمترین دلایل سلب اعتبار ایرانی‌ها در ریتراکشن‌واچ

رتبه	دلیل سلب اعتبار	درصد
۱	انتشار دوباره	۰/۳۹۴۹۸۷
۲	وقوع خطا و مشکل داده‌ها	۰/۳۸۷۲۰۸
۳	سرقت علمی	۰/۳۵۶۹۵۸
۴	مشکل نویسندگی	۰/۳۲۱۵۲۱
۵	مشکل داوری	۰/۱۷۶۳۱۸

بحث

اگر اطلاعات هر اثر پژوهشی به هر دلیلی نامعتبر و نادرست بوده یا فریبکاری در این انتشار صورت گرفته باشد، باید با پی‌گرفتن ساز و کاری منطقی از اشاعه این اطلاعات نادرست جلوگیری کرد و البته به اطلاع مخاطبان رساند که اثر منتشر شده مشکلاتی دارد پس قابل استناد و بهره‌گیری نیست. این فرایند در حال حاضر با عنوان «سلب اعتبار مقالات» یا «ریتراکشن» شناخته می‌شود. این فرایند را در حال حاضر، عمدتاً ناشران و مجلات انجام می‌دهند. سلب اعتبار به دلایل مختلف، از یک اشتباه ساده گرفته تا فریبکاری نویسندگان و داده‌سازی و قصد انتفاع نامشروع صورت می‌گیرد. سلب اعتبار مقالات در کشورهایی که بیشتر مقاله منتشر می‌کنند یا با رشد بیشتری مقاله منتشر می‌کنند، بیشتر است مانند آمریکا، چین و البته ایران (مرادی، جنوی و کاظمی، ۱۳۹۶). شاید بتوان گفت هرچه پژوهشگران یک کشور بیشتر مقاله بنویسند، احتمال وجود مقاله مخدوش و سلب اعتبار بیشتر می‌شود. رشد سریع مقالات ایران یکی از دلایل ورود ایران به جدول پرسلب‌اعتبارها شده است. در کنار این، می‌توان گفت بدیهی است که پژوهشگرانی که موارد اخلاقی و حقوقی پژوهش را رعایت نمی‌کنند درگیر سلب اعتبار مقالاتشان می‌شوند. تبعات انتشار آثار معیوب و سلب اعتبار آن آثار در درجه نخست، خارج شدن پژوهش‌ها از ریل اصلی و نرسیدن به مقصود اصلی، ضررهای جانی و مالی به جامعه، انسان‌ها و صنعت، از طرف دیگر بی‌اعتبار شدن علم و پژوهش در جوامع، از دست رفتن اعتماد عموم به پژوهش و دانشگاه و ... برای پیش‌گیری از وقوع تخلفات پژوهشی و سلب اعتبار مقالات، در گام اول باید تشخیص بدهیم که چه بیماری‌ای داریم؛ یعنی سلب اعتبار مقالات ایرانی‌ها به چه دلیل انجام شده است.

در حال حاضر، توجه به سلب اعتبار مقالات، باعث شکل‌گیری روند پژوهشی نسبتاً جدیدی شده و هر روز به شمار پژوهش‌هایی که جنبه‌های مختلفی از سلب اعتبار مقالات را مورد بررسی قرار می‌دهند، افزوده می‌شود. با توجه به اینکه موضوع سلب اعتبار مقالات و گسترده‌تر از آن موضوع، اخلاق و بی‌اخلاقی پژوهش، از موارد حساسیت‌برانگیز هستند، انتشار گزارش‌های دقیق از میزان تقلب و فساد دانشگاهی و همین‌طور سلب اعتبار مقالات، در کشورها و دانشگاه‌ها چندان مورد پسند مدیران نیست. جدا از اینکه بخشی از موضوع بی‌اخلاقی پژوهشی (یعنی آن قسمت از بی‌اخلاقی‌هایی که کشف نمی‌شوند یا قابل فهم نیستند)، اصولاً در دسترس و شاید قابل پژوهش نیست، شاهد این واقعیت هستیم که تمایلی به انتشار آمارهای دقیق در این زمینه وجود ندارد. احتمالاً گزارش‌هایی در این زمینه در کشورها تولید می‌شوند؛ اما منتشر نمی‌شوند تا در اختیار عموم قرار بگیرند. در نتیجه می‌توان درک کرد که چرا در رابطه با دلایل سلب اعتبار مقالات در حوزه‌های موضوعی پیشینه زیادی وجود دارد اما در رابطه با دلیل سلب اعتبار حوزه‌های جغرافیایی پیشینه اندک است.

اگر قرار باشد موضوع دلایل سلب اعتبار مقالات را بررسی کنیم، با توجه به اینکه دسته‌بندی دلایل سلب اعتبار: ۱- مرزبندی کاملاً مشخصی ندارد، ۲- ممکن است بیش از یک دلیل برای سلب اعتبار وجود داشته باشد، ۳- بنا به حوزه تخصصی و موضوعی متفاوت است، ۴- گاهی دستخوش سلیقه قرار می‌گیرد ۵- گاهی به فراخور پایگاه اطلاعاتی تهیه و تنظیم می‌شود و بر اساس داده‌های پایگاه‌های مختلف امکان تفاوت وجود دارد ۶- گاهی امکان دقیق صحت‌سنجی جزئیات میسر نیست، ۷- اتفاقات مقطعی مانند سلب اعتبار گروهی رخ می‌دهد (مانند سلب اعتبار گروهی مقالات بر اثر داوری مخدوش)؛ می‌توان گفت امکان یکدست‌سازی مطالعات انجام شده به طور دقیق به صورت عدد و رقم و درصد وجود ندارد و در نتیجه نمی‌توان دقیقاً و با

اعداد و درصد و با جمع جبری مشخص کرد که کدام دلایل در چه رتبه‌ای قرار دارند. بنابراین چنانچه بخواهیم در این پژوهش رتبه‌بندی دلایل را به طور دقیق ارائه دهیم با دشواری‌های پیش‌گفته روبه‌رو می‌شویم.

با توجه به مروری که انجام شد، باید گفت نکته‌ی اساسی و قابل توجه که در اینجا به دنبالش بودیم و مسجل شد این بود که این ۵ دلیل عمده که در بیشتر پژوهش‌های بررسی‌شده به آنها اشاره شده (۱. سرقت علمی، ۲. انتشار دوباره، ۳. مشکلات داوری، ۴. مشکلات نویسندگی و ۵. مشکلات داده‌ای و خطاها)، دلایلی هستند که به طور مشخص و عینی به عنوان دلایل اصلی سلب اعتبار آثار ایرانیان پیش روی ما قرار دارند.

در نگاه نخست و با کمی دقت نظر مشخص می‌شود که این‌ها دلایلی هستند که می‌توان با برنامه‌ریزی و پی‌گیری‌های مستمر آنها را برطرف کرد تا از وقوع تخلفات پژوهشی و در نتیجه تولید مقاله معیوب جلوگیری کرد. موضوع «انتشار دوباره» می‌تواند در زمانی کوتاه با راهکارهای درمانی و پیشگیرانه تا حدود زیادی کم‌رنگ و کم‌اثر شود. البته انتشار دوباره موضوعی است که کشورهای دیگر دنیا هم درگیر آن هستند. ترکیه (به عنوان دومین دلیل سلب اعتبار مقالاتش، کوچیکیت و آکیول، ۲۰۲۰)، هند (الانگو، ۲۰۲۱؛ الانگو و دیگران، ۲۰۱۹)، اسپانیا (به عنوان اولین دلیل سلب اعتبار مقالاتش در حوزه علوم پزشکی، دال-ره ۲۰۲۰)، برزیل (به عنوان دومین دلیل سلب اعتبار مقالاتش در حوزه علوم پزشکی، استاوال و دیگران، ۲۰۱۹)، کرواسی (به عنوان اولین دلیل سلب اعتبار مقالاتش، گلاسنوویچ، کراژنا و پتراک، ۲۰۱۹)، مالزی (به عنوان اولین دلیل سلب اعتبار مقالاتش، اسپورا، نورهداواتی و آبریزا، ۲۰۱۸)، چین (به عنوان سومین عامل سلب اعتبار مقالات حوزه علوم پزشکی‌اش، چن و دیگران، ۲۰۱۷) و کره‌جنوبی (به عنوان نخستین عامل سلب اعتبار مقالاتش در حوزه علوم پزشکی، ها، کیم و چو، ۲۰۱۶) درگیر موضوع انتشار دوباره هستند. این موضوع را باید بیشتر مورد توجه قرار داد و تکلیف پژوهشگران را در این زمینه روشن کرد. تکرار رخداد «انتشار دوباره» در پژوهش‌های پژوهشگران ایران و جهان، علاوه‌بر این که می‌تواند جنبه ناآگاهی، منفعت‌طلبی و بی‌اخلاقی پژوهشگر را نشان دهد، می‌تواند بر اثر نبود مقررات یکدست اتفاق بیفتد. بسته به حوزه موضوعی و رشته، دیدگاه افراد درباره انتشار دوباره یک اثر یا شرایط انتشار آثاری شبیه به هم از نویسندگان یکتا می‌تواند متفاوت باشد. به صورت ضمنی و براساس مشاهدات می‌توان بیان کرد که در رشته‌های فنی آثار منتشرشده در همایش‌ها را راحت‌تر از حوزه‌های علوم اجتماعی در مجلات علمی منتشر می‌کنند زیرا معتقدند مقالات مجله‌ای دقیق‌تر هستند و به دلایلی از جمله فرایند داوری، عمیق‌تر و موثق‌تر هستند و اگر مقاله‌ای را در یک همایش ارائه داده‌اند، صرفاً ایده‌ای را مطرح کرده‌اند که امکان گسترش و تدقیق آن برای درج در مجلات علمی وجود دارد. دیدگاه‌های فرهنگی متفاوت هم می‌تواند باعث شود که دلایل و توجیه‌های متفاوت برای انتشار دوباره یک اثر، پذیرفتنی قلمداد شود یا در طیف سیاه فعالیت‌های پژوهشی قرار بگیرد. برای مثال سنت اسلامی اصالت را بر اثر در نظر می‌گیرد و نه بر نویسنده (در نظر بگیرید که اعتبار افراد را بر اساس اثری که تالیف کرده‌اند بیان می‌کنیم مثل علامه طباطبایی صاحب‌المیزان). به علاوه، آن پیشینه پیدایش ثبت حق مالکیت و حق مؤلف در جوامع اسلامی به شکلی که در جوامع غربی شکل گرفته وجود ندارد. از طرف دیگر، در جوامع اسلامی، اهمیت انتشار، دسترس‌پذیری و جنبه‌های منفعت عمومی و ترویجی آن بر منافع شخصی ارجح است؛ بنابراین هم به صورت مستدل و منطقی و هم به صورت ناخودآگاه، انتشار دوباره یک اثر به منظور افزایش دسترس‌پذیری ممنوع و ناپسند به حساب نمی‌آید. از سوی دیگر، نگاهی به وضعیت کنونی پژوهش و دانشگاه‌ها و پژوهشگران در بیشتر کشورها به ویژه ایران و اعطای امتیاز به ازای انتشار آثار از سوی آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی، استدلال غرب را درباره نادرستی انتشار دوباره یک اثر موجه‌تر نشان می‌دهد. استدلال رایج در اینجا، این است که نویسنده یک بار امتیاز/اعتبار/درآمد را از یک اثر دریافت کرده و اگر دوباره آن را به اسم یک اثر جدید منتشر کند و بار دیگر امتیاز/اعتبار/درآمد دریافت کند، مرتکب فریبکاری شده است. گاهی برای حل این مشکل، سعی شده خط‌کشی‌های عدد و رقم‌دار ارائه شود. مثلاً ساموئلسون (۱۹۹۴) به نقل از بریتاگ و محمود، (۲۰۰۹) استفاده از حداکثر ۳۰ درصد از یک اثر، در اثر جدید را پذیرفتنی دانسته در حالی که قانون حق مؤلف استرالیا و بریتیش مدیکال ژورنال (که مجله‌ای پیشرو در تعیین خط‌مشی‌های پژوهشی بشمار می‌رود) این درصد پذیرفتنی را ۱۰ درصد اعلام کرده‌اند. ایرلند (۲۰۰۹، ص ۱۰) از این درصدها عبور کرده و رعایت سه شرط را برای نویسندگانی که می‌خواهند آثار خود را به نوعی دوباره منتشر کنند اساسی می‌داند: اول اینکه سوالات پژوهش اصلاح شده باشند

یا از نو تعیین شوند، دوم این که از بحث‌های نظری جدیدی استفاده کنند، و سوم اینکه از داده‌های جدید یا جانبی برای ارزیابی روابط استفاده کنند و این سه شرط هر سه باید با هم محقق شوند. در حال حاضر، بهترین راهکار و پیشنهاد اخلاقی برای نویسندگان این است که اگر به هر دلیلی قصد انتشار دوباره مقاله‌ای را دارند، یا بخش‌های از یک پروژۀ واحد را به مقالات چندگانه تبدیل و منتشر می‌کنند، با ذکر یک جمله به سردبیر و ناشر متذکر شوند که اثر پیش رو قبلاً به چه شکل و چگونه منتشر شده و به چه دلیل و با چه توجیهی برای انتشار دوباره ارسال شده است. جمع‌بندی دقیق، نتیجه‌گیری منطقی و وضع مقررات و قاعده برای این موضوع که چندان هم کار پیچیده و دشوار هم نیست، می‌تواند بالقوه حدود ۴۰ درصد از سلب اعتبار مقالات انگلیسی‌زبان ایرانیان را کاهش دهد. در این مسیر، با توجه به اینکه بازی نگارش مقاله به زبان انگلیسی، در زمین‌های بین‌المللی انجام می‌شود، در نظر گرفتن عرف‌های نگارش مقاله بین‌المللی و قواعد و مقررات خود مجلات و نشریاتی که آثار را منتشر می‌کنند بیش از در نظر گرفتن عرف‌های داخلی و توجه به مناسب فرهنگی ایرانی کارگشا خواهد بود.

سرقت علمی هم در ایران و هم در ترکیه (کوچیکیت و آکیول، ۲۰۲۰)، هند (الانگو، ۲۰۲۱)، برزیل (استاول و دیگران، ۲۰۱۹)، کرواسی (گلاسنوویچ، کراژنا و پتراک، ۲۰۱۹) و چین (لی و ژانگ، ۲۰۱۸؛ چن و دیگران، ۲۰۱۷) از دلایل اصلی سلب اعتبار مقالات به شمار می‌رود. راهکار درمان بیماری سرقت علمی از یک سو آموزش قراردادهای بین‌المللی نگارش مقالات علمی و از یک سو، ترویج اخلاق‌مداری در بین پژوهشگران است و همان قسمتی است که برنامه‌ریزی بلندمدت می‌طلبد و نیاز به فرهنگ‌سازی دارد. فعالیت‌های ترویج اخلاق پژوهش و گسترش سلامت پژوهش^۱ در کشورها و دانشگاه‌ها به دنبال از بین بردن پدیده سرقت علمی از حوزه پژوهش هستند.

مشکلات نویسندگی نیز از که مهمترین مشکلات سلب اعتبار مقالات ایرانی به شمار می‌رود، طبق داده‌ها، مشکل اسپانیا (دال-ره، ۲۰۲۰) و چین (چن و دیگران، ۲۰۱۸) هم هست. سلب اعتبار مقالاتی که به دلیل مشکلات نویسندگی انجام می‌شود، نسبت به دیگر انواع سلب اعتبار، از لحاظ زمانی، در کوتاه‌ترین فاصله از زمان انتشار اتفاق می‌افتد. وانگ^۲ و دیگران (۲۰۱۹) متوجه شدند که مقالاتی که به دلیل فریبکاری و شک به فریبکاری سلب اعتبار می‌شوند بیشترین زمان را می‌برد تا سلب اعتبارشان صورت بگیرد؛ اما مقالاتی که به دلیل مشکلات نویسندگی سلب اعتبار می‌شوند، نسبت به بقیه دلایل سلب اعتبار، زمان کمتری طول می‌کشد تا سلب اعتبار شوند. بنابراین، تنظیم مقررات و پی‌گیری رعایت آن در زمینه تعریف نویسندگی و شرح وظایف نویسندگان مقالات علمی، می‌تواند در کوتاه‌مدت بسیار کارآمد باشد.

موضوع سلب اعتبار مقالات به دلیل «مشکلات داوری» را می‌توانیم تلاشی غیراخلاقی برای دور زدن فرایندهای انتشار تلقی کنیم. غیر از ایران، مالزی (آسپورا، نورهداوانی و آبریزا، ۲۰۱۸) و چین (لی و ژانگ، ۲۰۱۸؛ چن و دیگران، ۲۰۱۷) هم درگیر آن هستند. این موضوع کاملاً در حیطه «اخلاق» قرار می‌گیرد و عملی کاملاً غیراخلاقی است. هرچند ممکن است از چند نویسنده یک مقاله، بعضی‌ها در جریان این بی‌اخلاقی نباشند؛ اما مشخصاً فریبکاری در روند داوری از سوی دست کم یک نفر از نویسندگان رخ داده است. این قسمت از فرایند تولید مقالات، به نظر نویسندگان این پژوهش، همان قسمتی است که به دلیل تلاش غیراخلاقی بشر برای دور زدن اخلاق به قصد انتفاع رخ می‌دهد؛ تلاشی است برای پیدا کردن رخنه‌ای از سوی منفعت‌طلبان و سوءاستفاده‌گران. به نظر می‌رسد برای درمان این بیماری، علاوه بر تغییر برخی روندهای فرایند داوری مجلات (قربی و دیگران، ۲۰۲۱)، باید به دنبال نظارت بیشتر، مجازات سنگین‌تر و البته فرهنگ‌سازی و اخلاق‌مداری باشیم.

برطرف ساختن سلب اعتبار مقالاتی که به دلیل مشکلات داده و خطا رخ می‌دهند هم در درجه نخست نیازمند آموزش دقیق و پس از آن پشتیبانی از فعالیت‌های دانشگاهی به منظور جلوگیری از عجله، بی‌دقتی و تحمل فشار بیش از حد است. همان‌طور که کمالی، رحیمی و طالبی (۲۰۲۲) نشان داده‌اند مشکل سلب اعتبار محدود به نویسندگان نوپای ایرانی نیست و پژوهشگران

1. Research Integrity

2. Wang

برتر ایرانی نیز با دلایلی مشترک درگیر سلب اعتبار مقالاتشان بوده‌اند. این نشان می‌دهد که پژوهشگران برتر ما نیز در شرایط پیچیده دچار لغزش می‌شوند و آثارشان سلب اعتبار می‌شود.

نتیجه‌گیری

طبق نتایج این پژوهش، مهمترین دلایل سلب اعتبار آثار ایرانی، سرقت علمی، انتشار دوباره، مشکلات داوری، مشکلات نویسندگی و مشکلات داده‌ای و خطاها هستند. اگر بپذیریم سلب اعتبار مقالات به نوعی نمایشگر وجود مشکل، بیماری یا فساد در مقالات منتشره است، این پژوهش نشان داد که هر کشور و هر حوزه موضوعی مختصات متفاوتی را در علائم بیماری نشان می‌دهد و برای پیش‌گیری، درمان و سالم‌سازی آن باید برنامه‌ریزی متناسب و وابسته به بستر و بافت تنظیم و پی‌گیری شود. برای کشور ما ایران، می‌شود گفت در درجه نخست باید اذهان دانشگاهیان و پژوهشگران را نسبت به موضوع تخلفات پژوهشی و سلب اعتبار، حساس ساخت. آگاه‌سازی جامعه دانشگاهی و پژوهشگران در مورد استانداردهای بین‌المللی نگارش و انتشار آثار پژوهشی و آموزش در این زمینه نخستین پیشنهاد نویسندگانی است که در این زمینه پژوهش کرده‌اند (شناور و رضایی، ۱۴۰۱؛ قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ مروتی و عرفان‌منش، ۱۳۹۹؛ قربی و فهیمی‌فر، ۱۳۹۹؛ محمدلو و بتولی، ۱۳۹۹؛ معصومی و امان‌اللهی، ۱۳۹۷؛ مرادی و جنوی، ۱۳۹۷؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰؛ کمالی، رحیمی و طالبی، ۲۰۲۲؛ منصورزاده و دیگران، ۲۰۱۹). نظارت بیشتر و سخت‌گیری در زمینه انتشار مقالات و پژوهش‌های ما و همین‌طور برخورد و جریمه اجتناب‌ناپذیر است (قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ محمدلو و بتولی، ۱۳۹۹؛ معصومی و امان‌اللهی، ۱۳۹۷؛ حمدی‌پور، عطاپور و میرپناهی، ۱۴۰۱؛ کمالی، طالبی و رحیمی، ۲۰۲۰) و باید از فناوری (چه به معنی استفاده از مشابه‌یاب‌های متنی و معنایی و چه به معنای مدیریت فرایند انتشار با استفاده از سامانه‌های هوشمند و یکپارچه و تقویت داده‌پایگاه‌های مستندسازی آثار) در این راستا بیشتر کمک بگیریم (شناور و رضایی، ۱۴۰۱؛ قربی، فهیمی‌فر و نوروزی، ۱۴۰۰؛ پورشسب، ۱۳۹۷؛ منصورزاده و دیگران، ۲۰۱۹).

محدودیت‌های پژوهش

در این پژوهش، تفاوت در دسته‌بندی‌های دلایل سلب اعتبار و تفاوت در روش‌های پژوهش و پایگاه‌های موضوعی پژوهش‌های پیشین، امکان یک‌دست‌سازی اطلاعات به طور کامل را ناممکن می‌ساخت.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری امیرحسین رجبزاده عصارها است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه تهران به خاطر حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- اصنافی، امیررضا؛ پورحسین، راضیه؛ و امیدنی‌نیا، مریم (۱۳۹۶). میزان همکاری پژوهشگران ایرانی در نشریات علمی نامعتبر. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۸(۳)، ۹۳-۱۰۵.
- پورشسب، ساناز (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی و بررسی مقاله‌های بین‌المللی سلب اعتبار شده ایرانی در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس، گوگل اسکولار و ریسرچ گیت بین سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۷. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۴(۲)، ۱۳۷-۱۵۶.
- پورنقی، رؤیا. (۱۳۹۶). پورنقی، رؤیا (۱۳۹۶). سرقت علمی در میان دانشجویان دانشگاه‌ها: مطالعه مرور سیستماتیک و متاآنالیز. *طرح پژوهشی در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)*.

- جمالی مهمویی، حمیدرضا؛ جشیره نژادی، فرنگیس؛ و علیمحمدی، داریوش (۱۳۹۶). میزان مشارکت دانشگاهیان ایران در مجله‌های ناشران متقلب در سال ۲۰۱۵. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۸(۳)، ۸۱.
- جنوی، المیرا؛ مرادی، شیما (۱۳۹۷). سرنوشت استنادی مقاله‌های سلب اعتبار شده جهان: مطالعه تطبیقی حوزه‌های علوم انسانی، علوم پزشکی، علوم مهندسی و علوم پایه. *انجمن علمی مدیریت اطلاعات ایران*، ۴(۱)، ۲۵-۴۰.
- حمیدی‌پور، افشین؛ عطاپور، هاشم و میرپناهی، شکیلا (۱۴۰۱). تحلیلی بر روند سلب اعتبار مدارک علمی نمایه شده در پایگاه اطلاعاتی وب‌آوساینس طی سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۰۰. *علم سنجی کاسپین*، ۹(۱)، ۸۲-۹۷.
- ذاکرحالهی، غلامرضا (۱۳۹۶). *تقلب علمی: جنبه‌های اجتماعی و حقوقی*. پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- سعادت، مصطفی (۱۴۰۰). وضعیت ایران از نظر فراوانی مقالات سلب اعتبار شده. *اولین همایش ملی دانشگاه آرمانی در گام دوم انقلاب*.
- شناور، آمنه و رضایی شریف‌آبادی، سعید (۱۴۰۱). بررسی تأثیر نوع دسترسی به مقالات در سلب اعتبار آنها: مطالعه موردی تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی. *علم‌سنجی کاسپین*، ۹(۲)، ۷۴-۸۴.
- عباسیان، زهره، و رجب‌زاده عصارها، امیرحسین (۱۳۹۵). سلب اعتبار مقالات منتشرشده در نشریات. بازیابی ۲ آبان ۱۴۰۲ از <http://www.samimnoor.ir/view/fa/ArticleView?itemId=47>
- غراوی، انه محمد. (۱۳۹۸). تفاوت استرداد یا سلب اعتبار (*Retraction*) و پس گرفتن مقاله (*Article withdrawal*). *دانش و تندرستی در علوم پایه پزشکی (مجله دانش و تندرستی)*، ۱۴(۴)، ۱.
- قربی، علی، فهیمی فر، سپیده و نوروزی، علیرضا (۱۴۰۲). تحلیل استنادی و دلایل سلب اعتبار آثار در کشورهای خاورمیانه. *علم‌سنجی*، ۱۷، ۹۹-۱۲۴.
- قربی، علی و فهیمی فر، سپیده (۱۳۹۹). ابعاد و الگوهای همکاری آثار سلب اعتبار شده به عنوان مصداق سوء رفتار پژوهشی در سطح بین المللی و ایران. *علم‌سنجی*، ۱۱، ۱۴۹-۱۷۲.
- محمدحسین‌پور، رسول؛ باقری نویسی، رضا؛ و افضل‌ی شهری، محمد (۱۳۹۶). بررسی دلایل ارتکاب سرقت ادبی و راه‌های پیشگیری از آن در جامعه علمی ایران: دیدگاه سردبیران، اساتید و دانشجویان. *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی (پژوهش زبان‌های خارجی)*، ۲(۲)، ۵۵۵-۵۸۷.
- محمدلو، اعظم، و بتولی، زهرا (۱۳۹۹). مطالعه علم‌سنجی و تحلیل محتوای تولیدات علمی با موضوع «سلب اعتبار مقالات» در پایگاه استنادی اسکوپوس. *فیض*، ۲۴(۴)، ۴۴۶-۴۶۱.
- مرادی، شیما؛ جنوی، المیرا و کاظمی، حمید (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی سوء رفتار علمی در جهان. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۸(۴)، ۷۵.
- مرادی، شیما و جنوی، المیرا (۱۳۹۷). مطالعه علم‌سنجی مقاله‌های سلب اعتبار شده ایرانی. *پژوهش و مدیریت اطلاعات*، ۳۳(۴)، ۱۷۸۹-۱۸۰۸.
- مروتی، مرضیه و ریاحی‌نیا، نصرت (۱۳۹۸). سلب اعتبار مقاله‌های حوزه غدد درون‌ریز و متابولیسم: دلایل و ویژگی‌ها. *مدیریت سلامت*، ۲۲(۴)، ۶۱-۵۰.
- مروتی، مرضیه، و عرفان منش، محمدامین. (۱۳۹۹). سلب اعتبار بروندهای علمی و مصادیق بداخلاقی پژوهشی. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۵(۴)، ۶۲-۶۹.
- میرپناهی، شکیلا، عطاپور، هاشم و حمیدی‌پور، افشین (۱۴۰۱). تحلیلی بر روند سلب اعتبار مدارک علمی نمایه شده در پایگاه اطلاعاتی وب آوساینس طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲. *علم‌سنجی کاسپین*، ۹(۱)، ۸۲-۹۷.

References

- Abbasian, Z., & Rajabzadeh Assarha, A. (2016). Retraction of Published Papers in Journals. Retrieved 24 October 2023 from <http://www.samimnoor.ir/view/fa/ArticleView?itemId=47>. (In Persian)
- Asnafi, A., Poorhossein, R., & Omidinia, M. (2017). Contribution of Iranian Scholars to Predatory Journals. *Librarianship and Information Organization Studies*, 28(3), 93-105. (In Persian)
- Aspura, M. Y. I., Noorhidawati, A., & Abrizah, A. (2018). An analysis of Malaysian retracted papers: Misconduct or mistakes? *Scientometrics*, 115(3), 1315–1328. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2720-z>
- Babaii, E., & Nejadghanbar, H. (2017). Plagiarism Among Iranian Graduate Students of Language Studies: Perspectives and Causes. *Ethics & Behavior*, 27(3), 240-258. <https://doi.org/10.1080/10508422.2016.1138864>. (In Persian)
- Callaway, Ewen. (n.d.). Publisher pulls 58 articles by Iranian scientists over authorship manipulation. *Nature News*. <https://doi.org/10.1038/nature.2016.20916>
- Campos-Varela, I., Villaverde-Castañeda, R., & Ruano-Raviña, A. (2020). Retraction of publications: A study of biomedical journals retracting publications based on impact factor and journal category. *Gaceta Sanitaria*, 34(5), 430–434. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2019.05.008>
- Chen, W., Xing, Q. R., Wang, H., & Wang, T. (2018). Retracted publications in the biomedical literature with authors from mainland China. *Scientometrics*, 114(1), 217–227. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2565-x>
- Christopher M. M. (2022). Comprehensive analysis of retracted journal articles in the field of veterinary medicine and animal health. *BMC veterinary research*, 18(1), 73. <https://doi.org/10.1186/s12917-022-03167-x>
- COPE Council. (2019). COPE Guidelines: Retraction Guidelines. <https://doi.org/10.24318/cope.2019.1.4>
- Dal-Ré, R., & Ayuso, C. (2019). Reasons for and time to retraction of genetics articles published between 1970 and 2018. *Journal of Medical Genetics*, 56(11), 734–740.
- Didier, E., & Guaspere-Cartron, C. (2018). The new watchdogs' vision of science: A roundtable with Ivan Oransky (Retraction Watch) and Brandon Stell (PubPeer). *Social Studies of Science*, 48(1), 165-167. <https://doi.org/10.1177/0306312718756202>
- Elango, B. (2021). Retracted articles in the biomedical literature from Indian authors. *Scientometrics*, 126(5), 3965-3981.
- Elango, B., Kozak, M., & Rajendran, P. (2019). Analysis of retractions in Indian science. *Scientometrics*, 119(2), 1081–1094. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03079-y>
- Gharavi, A. (2019). Difference between Retraction and Article Withdrawal. *Knowledge and Healthy in Medical Science*, 14(4), 1. (In Persian)
- Ghorbi, A., Fahimifar, S. & Noruzi, A (2023). Citation Analysis and Reasons for Retraction in Middle Eastern Countries. *Scientometrics Research Journal*. 17: 99-124. DOI: <https://doi.org/10.22070/rsci.2021.13819.1472>. (In Persian)
- Ghorbi, A., & Fahimifar, S. (2020). Aspects and Collaboration Patterns of Retracted Papers as Evidence of Research Misconduct in Iran and Foreign countries. *Scientometrics Research Journal*. 11: 149-172. <https://doi.org/10.22070/rsci.2019.4392.1287>. (In Persian)
- Glasnović, A., Krajna, T., & Petrak, J. (2019). Retracted articles by Croatian authors: A case study. *European Science Editing*, 45(4), 85–88.
- Grieneisen, M. L., & Zhang, M. (2012). A comprehensive survey of retracted articles from the scholarly literature. *PLoS ONE*, 7(10), e44118. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0044118>

- Hamdipour A, Atapour. H. & Mirpanahi. S. (2022). An analysis of the retraction trend of scientific documents indexed on the Web of Science during the Years 2000-2020. *CJS*. 9 (1), 82-97. <http://dx.doi.org/10.22088/cjs.9.1.82>. (In Persian)
- Huh, S., Kim, S. Y., & Cho, H. M. (2016). Characteristics of retractions from Korean medical journals in the KoreaMed database: A bibliometric analysis. *PLoS ONE*, 11(10), e0163588. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0163588>
- Jamali Mahmouei, H., Jashirehnezhadi, F., & Alimohammadi, D. (2017). Contribution of Iranians to journals published by predatory publishers in 2015. *Librarianship and Information Organization Studies*, 28(3), 8-92. (In Persian)
- Janavi, E., & Moradi, S. (2018). Citation fate of world retracted articles: The comparative study of humanities, medical science, engineering science and pure science. *Iranian Journal of Information Management*, 4(1), 25-40. (In Persian)
- Kamali, N., Talebi Bezmin Abadi, A., & Rahimi, F. (2020). Plagiarism, fake peer-review, and duplication: predominant reasons underlying retractions of Iran-affiliated scientific papers. *Science and Engineering Ethics*, 26(6), 3455–3463. <https://doi.org/10.1007/s11948-020-00274-6> (In Persian)
- Kamali, N., Rahimi, F., & Talebi Bezmin Abadi, A. (2022). Learning from retracted papers authored by the highly cited Iran-affiliated researchers: Revisiting research policies and a key message to clarify analytics. *Science and engineering ethics*, 28(2), 18. <https://doi.org/10.1007/s11948-022-00368-3> (In Persian)
- Kocyigit, B. F., & Akyol, A. (2022). Analysis of retracted publications in the biomedical literature from Turkey. *Journal of Korean Medical Science*, 37(18), e142. <https://doi.org/10.3346%2Fjkms.2022.37.e142>
- Lei, L., & Zhang, Y. (2018). Lack of improvement in scientific integrity: An analysis of WOS retractions by Chinese researchers (1997–2016). *Science and Engineering Ethics*, 24(5), 1409–1420.
- Mansourzadeh, M. J., Ghazimirsaeid, J., Motamedi, N., Najafi, A., Abdullahi Abubakar, A., & Dehdarirad, H. (2021). A survey of Iranian retracted publications indexed in PubMed. *Iranian Journal of Public Health*, 50(1), 188–194. <https://doi.org/10.18502/ijph.v50i1.5086>
- Mohamadloo, A., & Batooli, Z. (2020). A scientometric and content analysis of research output on "Retracted Papers" indexed in Scopus. *Feyz*, 24 (4), 446-461. <http://feyz.kaums.ac.ir/article-1-4121-fa.html>. (In Persian)
- Mohammad Hosseinpour, R., Bagheri Nevisi, R., & Afzali Shahri, M. (2015). An investigation of the reasons for committing plagiarism in the Iranian academic community: Editor-in-chiefs, professors, and students' perspective. *Linguistic research in foreign languages*, 7(2), 555-587. <https://doi.org/10.22059/jflr.2017.239520.374>.
- Moradi, Sh. & Janavi, E. (2016). A scientometrics study of Iranian retracted paper. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 33(4), 1789-1808. <https://doi.org/10.35050/JIPM010.2018.034> (In Persian)
- Moradi, S., Janavi, E., & Kazemi, H. (2018). A Comparative Study of Scientific Misconduct through the World. *Librarianship and Information Organization Studies*, 28(4), 75-94. (In Persian)
- Morovati, M., & Riahinia, N. (2017). Retractions in endocrinology and metabolism journals: Causes and characteristics. *Journal of Health Administration*, 22(4), 50-61. (In Persian)
- Morovati, M., & Erfanmanesh, M. (2021). Retraction of scholarly outputs and instances of research misbehavior. *Ethics in Science and Technology*. 15(4), 62-69. <http://ethicsjournal.ir/article-1-2083-fa.html>(In Persian)

- Nogueira, T. E., Gonçalves, A. S., Leles, C. R., Batista, A. C., & Costa, L. R. (2017). A survey of retracted articles in dentistry. *BMC Research Notes*, 10(1), 253. <https://doi.org/10.1186/s13104-017-2576-y>
- Poroushasb, S. (2018). Pathology and study of the Iranian retracted papers in Scopus, Google Scholar, and Research gate Databases Between 1997-2017. *Sciences and Techniques of Information Management*, 4(2), 137-156. <https://doi.org/10.22091/stim.2018.3054.1200> (In Persian)
- Pourhoseingholi, M. A., Rahimibashar, F., Khosh Fetrat, M., & Vahedian-Azimi, A. (2021). Is the ratio of retracted Iranian papers compatible with their research growth Rate? An international database survey. *Hospital Practices and Research*, 6(1), 29-34. <https://doi.org/10.34172/hpr.2021.06>
- Pournaghi, R. (2017). *Plagiarism among university students: A systematic review and meta-analysis study*. Tehran. Iranian Research Institute for Information and Technology (IranDoc). (In Persian)
- Rai, R., & Sabharwal, S. (2017). Retracted publications in orthopedics: Prevalence, characteristics, and trends. *Journal of Bone and Joint Surgery*, 99(9), e44. <https://doi.org/10.2106/jbjs.16.01116>
- Sa'adat, M. (2021). Iran's situation in terms of the number of retracted articles. *The first national conference of Ideal University in the second step of the revolution*. (In Persian)
- Sadeh, S.; Mirramezani, M.; Mesgaran, M. B.; Feizpour, A.; & Azadi, P. (2019). The scientific output of Iran: Quantity, quality, and corruption, Working Paper 7, *Stanford Iran 2040 Project, Stanford University*.
- Shenavar A., & Rezaei Sharifabadi S. (2022). Investigating the effect of the nature of access to articles in retracted them: A case study of Iranian researchers' scholarly production. *Caspian Journal of Scientometrics*, 9 (2), 74-84, <http://dx.doi.org/10.22088/cjs.9.2.74>. (In Persian)
- Stavale, R., Ferreira, G. I., Galvão, J. A., Zicker, F., Novaes, M. R., Oliveira, C. M., et al (2019). Research misconduct in health and life sciences research: A systematic review of retracted literature from Brazilian institutions. *PLoS ONE*, 14(4).
- Stone, Richard. (2016). Iranian Sun. *Science*, 353 (6304), 1083.
- Stricker, J., & Günther, A. (2019). Scientific misconduct in psychology. *Zeitschrift für Psychologie*, 227(1), 53-63.
- Xu, S. B. & Hu, G. (2025). Research retraction and its communication. In M. Khosrow-Pour, D.B.A. (Ed.), *Encyclopedia of Information Science and Technology*, Sixth Edition. Advance online publication. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7366-5.ch030>
- Zakersalehi, Gh. (2017). *Scientific cheating: Legal and social aspects*. Tehran: Institute for Cultural, Social and Civilization Studies. (In Persian)